

HET TROOSTBOEKJE

DOOR

MAARTEN LUTHER

**Verschenen in:
Stemmen uit Wittenberg
Preken, artikelen, brieven enz.
Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten
Deel I
BUNDEL X**

**De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.)
1972**

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2012**

BUNDEL X

HET TROOSTBOEKJE

Inleiding

Het is niet voor de eerste keer dat dit boekje van Luther in een Nederlandse vertaling verschijnt. Reeds een jaar nadat het in Wittenberg uitgegeven werd, namelijk in 1521 verscheen het in het Nederlands vertaald te Antwerpen. Of hier in de 16e eeuw nog meerdere vertalingen in onze landstaal op gevolgd zijn, is ons niet bekend.

Wel kennen we een vertaling van veel recentere datum. In de jaren 1930 - 1938 gaf de "Vereniging Doctor Maarten Luther" 21 geschriftjes van de hervormer in vertaling uit, en daaronder bevonden zich ook de "Veertien vertroosting", van de hand van de evangelisch-lutherse predikant ds. J.W. Brass.

Dit is intussen ongeveer 30 jaar geleden. Het werkje is niet meer in de handel en bovendien wat stijl en schrijfwijze betreft verouderd. Voor ons waren dat voldoende motieven om het opnieuw te vertalen en uit te geven.

De oorspronkelijke titel is "Tessaradecas consolatoria pro laborantibus et oneratis". Luther schreef het dus in het Latijn. Maar de man voor wie het in eerste instantie geschreven was, Frederik de Wijze, was deze taal niet machtig; daarom heeft zijn hofkapelaan, Georg Spalatinus, het voor hem in het Duits vertaald. De nieuwe Duitse titel was nu "Ein tröstliches Büchlein D.M. Lutheri, in aller Widerwärtigkeit eines jeden christgläubigen Menschen".

Dit brengt als vanzelf ons ertoe iets mee te delen over de aanleiding tot het ontstaan van dit troostboekje.

In de zomer 1519 werd Frederik de Wijze, keurvorst van Saksen, Luthers landsheer ernstig ziek; zozeer dat velen voor zijn leven vreesden. De reeds genoemde hofkapelaan Spalatinus vroeg daarop aan Luther of hij een troostboekje wilde schrijven. Luther deed dit. Overigens geheel op de hem eigen manier, zoals we straks nog zullen zien. Ongetwijfeld zal zijn vorst hem er dankbaar voor geweest zijn. Dat blijkt ook wel hieruit dat hij na zijn herstel de schrijver verzocht een nieuw en groter werk, n.l. een preekboek te schrijven; dus een aanmoediging om voort te gaan op de ingeslagen weg. Daar zat evenwel ook dit achter, dat men te Torgau aan het hof, zich nogal bezorgd maakte over Luthers in deze tijd steeds scherper wordende pen in zijn zuiver polemische geschriften. Men zag hem liever in het stichtelijke genre bezig.

Het was in de maand augustus, dus midden in de zomer dat Luther zijn boekje schreef. In ieder geval is hij er op de 29e augustus mee bezig geweest, want daar zinspeelt hij zelf op als hij even memoreert dat het de dag van Johannes de Dopers dood is. Toch was het, wel als gevolg van de overstelpende drukke bezigheden van de reformator, reeds 22 september eer hij het aan de keurvorst verzenden kon. Aan Spalatinus deelde hij mee, dat hij hem de vrijheid gaf om het "vrij" te vertalen. Deze kwam daar pas eind november mee klaar. De keurvorst had het op dat moment niet meer zo dringend nodig als enkele maanden tevoren, want hij was inmiddels geheel genezen.

Tot dusver was het evenwel alleen nog maar in handschrift ter beschikking. Dit was niet naar de wens van Spalatinus die dit werkje graag breder verspreid zag. Op zijn verzoek verscheen het dan ook in febr. 1520 te Wittenberg in druk, dat wil zeggen zowel de Latijnse tekst als de Duitse vertaling van Spalatinus.

Het vond blijkbaar nogal aftrek, want jaren later vermeldt Luther zelf dat het telkens opnieuw gedrukt werd. Echter lang niet altijd in zijn oorspronkelijke staat. Op de duur kwam het er zo misvormd en verminkt uit te zien, dat Luther zich gedwongen gevoelde het zelf nog eens, gecorrigeerd, uit te geven, wat ook gebeurde in de jaren

1535/36. Het Voorwoord dat Luther bij die gelegenheid schreef hebben we eveneens vertaald en achterin opgenomen.

Wat de inhoud van het boekje betreft, die spreekt ten dele voor zichzelf. Het beeld dat aan de opzet ten grondslag ligt heeft echter wel enige verduidelijking. Men moet denken aan een schilderstuk, bestaande uit twee panelen. Luther ziet op elk van de beide panelen zeven afbeeldingen: op het eerste paneel zeven afbeeldingen van het kwade, en op het tweede zeven afbeeldingen van het goede. Het parallellisme tussen de beide panelen is tot in de onderdelen volgehouden. Dus ook wat vorm betreft is het boekje een meesterwerkje.

Maar die vorm staat bij Luther, ook hier, beslist niet los van de inhoud. Het beeld dat hij gebruikt en uitwerkt sluit geheel aan bij wat menig lezer van die tijd dagelijks in de kerk zien kon. Op de altaarpanelen vond men vaak afgebeeld de veertien zogenaamde "Nothelpers". Dat waren veertien heiligen, wier namen we maar achterwege zullen laten. Zij waren de heiligen die men in alle dagelijkse zorgen en noden van het leven het meest placht aan te roepen.

Voor Luther betekende dat in deze tijd reeds bijgeloof. Hij heeft dat in zijn Voorwoord en Opdracht aan de keurvorst onomwonden gezegd. Hoewel hij heel goed wist dat ook Frederik, althans tot voor kort, sterke neiging had tot dit bijgeloof. Bij al de onderdanigheid die Luther hier jegens zijn vorst aan de dag legt, mag dit niet over het hoofd worden gezien. Onder zijn kloosterlijke deemoed verborg zich een kritische en vrijmoedige geest.

Hoewel dus in het boekje zelf vrijwel alle polemieken ontbreekt, zit zij toch wel degelijk in het geheel verweven. Tegenover de veertien "noodhelpers" die het bijgeloof zich gevormd heeft stelt hij veertien vertroostingingen aan de Heilige Schrift ontleend. God en de Schrift zijn, als het gaat over het gebed in nood, gekomen in de plaats van de heiligen.

Intussen betekent dit niet dat Luther op dit moment reeds het eindpunt van zijn ontwikkeling zou hebben bereikt. Als hij later, in 1535, het boekje opnieuw voor de druk gereed maakt, bekruipt hem de lust hier en daar wat te veranderen of aanvulling te geven. Hij ziet verschillende dingen dan beter en scherper dan 15/16 jaar geleden. En toch weerstaat hij deze verzoeking. Omdat hij, zoals hij zelf zegt, zijn tegenstanders in de gelegenheid wil stellen "tegenstrijdigheden" tussen de jongere en de oudere Luther aan te tonen. Dit is die uitdagende toon, die men zo vaak bij de hervormer beluisteren kan, verankerd in de bittere ernst van de strijdsituatie waarin men zich toen bevond. Maar er zullen toch ook wel geen overwegende bezwaren tegen een ongewijzigde herdruk van zijn boek bij Luther bestaan hebben. Zijn kritiek trof details, niet de hoofdzaken van wat hij beweerd had.

Als wij zelf, thans, enige punten mogen noemen waarop mogelijk de hervormer later kritiek bij zichzelf op zijn vroeger werkje voelde opkomen, dan is het eerste waar we op wijzen Luthers wat overdreven verlangen naar de dood en het lijden. Er zijn uit de geschiedenis van de kerk erger voorbeelden van zulk een verlangen, dat is zeker waar, maar toch overschrijdt ook Luther de grens, als hij beide zo verheerlijkt als hier het geval is. Later is hij daar voorzichtiger in geworden. Dan zegt hij op zijn karakteristieke Lutherse manier dat het vroeg genoeg is om aan het lijden te denken als we "het kruis krijgen thuisgestuurd", want dat er onderscheid gemaakt moet worden tussen het lijden dat we zelf zoeken en op ons halen én het lijden dat van God komt en door Hem ons opgelegd wordt. Voor dit laatste geldt dan echter vrijwel alles, zouden we kunnen zeggen, wat hier in dit boekje geschreven staat.

Kortom, Luther is later, naarmate hij zich meer ontworstelde aan de typisch klooster-

lijke geest waar hij jarenlang in gedrenkt was, positiever gaan spreken over de dingen van het aardse leven; hoewel dat zelfs in de verte niet lijkt op wat in onze tijd daarover gezegd wordt, nu men, onzes inziens, naar de andere kant de grens overschrijdt.

Van minder belang maar toch niet onbetekenend is verder dat Luther zich in ons boekje nog niet geheel vrij heeft kunnen maken van de laat middeleeuwse termen, die gebruikelijk waren in de theologie. Zo vallen hier en daar nog de woorden "verdienste" en "verdienen". Zij functioneren niet meer als vroeger, maar blijkbaar heeft de hervormer zich er nog niet van kunnen ontdoen.

En tenslotte, ook in zijn Schriftgebruik vinden we bij hem nog typisch middeleeuwse resten. Hij citeert even vrijmoedig allerlei apocriefe boeken als canonieke, vooral Jezus Sirach en het Boek der Wijsheid.

Dit alles doet intussen weinig af van de grote, onvergankelijke waarde van dit geschrift. Het is een waar troostboekje. Niet alleen in zieke dagen, maar in alle tegenspoeden van het leven. En ook in tijd van voorspoed nuttig te lezen en te overwegen. Geen welvaart, hoe groot ook, kan verdoezelen dat dood en lijden er zijn. Dan in 't bijzonder hebben we troost nodig. Zulke troost als ons hier geboden wordt. Luthers boekje is "menselijk", maar bovenal is het "Schriftuurlijk"; het wijst heen naar het Woord, dat blijft in der eeuwigheid, terwijl alle vlees als gras is; en naar Hem van Wie de kerk belijdt, dat Hij heden, gisteren en tot in eeuwigheid Dezelfde is.

K. Exalto

Luthers Voorwoord bij de uitgave van 1520

Aan de doorluchtige Vorst en Hoogheid, Heer Frederik, Hertog van Saksen, Aartsmaarschalk en Keurvorst van het Heilige Roomse Rijk, Landgraaf van Thüringen en Markgraaf van Meissen, zijn zeer genadige Heer.

Onze Heere en Heiland Jezus Christus heeft een gebod nagelaten, dat alle christenen, zonder enig onderscheid, aangaat, namelijk dat wij medemensen die beproefd worden en lijden menselijkheid betonen moeten, of eigenlijk, zoals de Schrift zegt: werken der barmhartigheid; dat wij het dus als onze taak beschouwen moeten de zieken te bezoeken, de gevangenen te bevrijden en meer van zulke dingen voor onze naasten te doen, om daardoor het leed dat over hen gekomen is, enigszins te verzachten.

Onze Heere Jezus heeft in eigen persoon aan dit gebod het mooiste voorbeeld gegeven, door - uit onmetelijke liefde voor het menselijk geslacht - de schoot van Zijn Vaders te verlaten en in onze ellende en onze gevangenschap af te dalen, dat wil zeggen: in ons vlees en leven dat vol leed is, en door de straf op onze zonden op Zich te nemen, opdat wij gered zouden worden; zoals Hij zegt in Jes. 43: "Gij hebt Mij moeite gegeven met uw zonden, gij hebt Mij vermoeid met uw ongerechtigheden" (Jes. 43: 24). Al wie door dit treffende voorbeeld niet geprikkeld wordt tot navolging, en al wie door de majesteit van het goddelijk gebod niet aangepord wordt tot het verrichten van deze werken van liefde, zal gewis bij het Laatste Gericht de stem van de toornige Rechter horen, die zeggen zal: "Gaaf weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk de duivel en zijn engelen bereid is; want Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij niet te eten gegeven, Ik ben dorstig geweest en gij hebt Mij niet te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling en gij hebt Mij niet geherbergd, naakt en gij hebt Mij niet gekleed, ziek en in de gevangenis en gij hebt Mij niet bezocht" (Matth. 25: 41-43).

Nu heb ik vernomen, zeer doorluchtige Vorst, dat Uw vorstelijke Hoogheid met zware ziekte bezocht bent en dat dus in u Christus ziek geworden is; en daarom voel ik het als mijn plicht Uw vorstelijke Hoogheid te bezoeken namelijk door middel van dit geschriftje.

Want ik mag niet doen alsof ik niet Christus' stem vanuit het lichaam en vlees van Uw vorstelijke Hoogheid mij hoorde toeroepen en zeggen: "Zie, Ik ben ziek". Want dingen als ziekten en dergelijke lijden niet wij christenen, maar Christus Zelf, onze Heere en Heiland, in Wie wij leven, zoals Hijzelf in het evangelie duidelijk betuigt heeft, toen Hij zei: "Voorwaar zeg Ik u, voor zoveel gij dit één van deze Mijn minste broeders gedaan hebt, zo hebt gij dat Mij gedaan" (Matth. 25: 40).

Ofschoon wij nu deze liefdedienst alle mensen die door ziekte bezocht werden schuldig zijn, geldt dit toch wel in bijzondere mate wanneer het geloofsgenoten betreft. Want ook Paulus maakt duidelijk onderscheid tussen de geloofsgenoten en de anderen, daar wij aan de eerstgenoemden met zeer nauwe banden verbonden zijn (Gal. 6: 10).

Ik heb echter ook nog andere redenen om mij aan U verplicht te gevoelen. Ik erken dat ik als één van de onderdanen van Uw vorstelijke Hoogheid samen met al Uw andere onderdanen door ziekte mij persoonlijk getroffen moet voelen en zelf er als het ware deel aan hebben moet als een lichaamsdeel dat pijn lijdt omdat het hoofd ziek is, waarop heel onze welvaart, 't welzijn en de vrede van het land rust. Want wij zien in Uw vorstelijke Hoogheid als het ware een Naäman, door wie God heden ten dage voor Duitsland heil beschikt, zoals eertijds Syrië door hem (2 Kon. 5: 1). 't Is om die reden dat het hele Roomse Rijk op Uw vorstelijke Hoogheid alleen het oog gericht heeft, U

eert en huldigt als de vader des vaderlands, als een sieraad van het hele Rijk, voornamelijk echter als kroon en schild van de Duitse natie.

Wij zijn Uw vorstelijke Hoogheid echter niet alleen schuldig, U naar vermogen te troosten en Uw leed als ons eigen leed te dragen, maar nog veel meer God ten behoeve van Uw gezondheid en genezing aan te roepen, wat, naar ik hoop, de onderdanen van Uw vorstelijke Hoogheid ook met de grootste vlijt en ernst zullen doen.

En ik, die U, Uw vorstelijke Hoogheid, meer dan anderen aan zich verplicht hebt door talrijke en bijzondere weldaden, acht het mijn roeping U met een bijzondere dienst mijn dank te betuigen. Daar ik echter arm van geest ben en geen middelen bezit, zodat ik niets bijzonders presteren kan, kwam het mij zeer gelegen dat Uw vorstelijke Hoogheids hofkapelaan, de heer Georg Spalatinus, zich tot mij richtte met het verzoek een geestelijke vertroosting op schrift te stellen en die Uw vorstelijke Hoogheid toe te zenden, want dat zulk een dienst Uw vorstelijke Hoogheid zeer welkom zou zijn. Ik heb toen dit verzoek van mijn vriend niet af willen wijzen, maar heb deze veertien hoofdstukjes opgesteld, als het ware als fragmenten van een gedenkbord of schilderstuk en daar de naam "Veertien vertroosting" aan gegeven, met de bedoeling dat zij komen in de plaats van de veertien heiligen van wie ons bijgeloof helpers in alle noden gemaakt heeft en die de naam dragen van "de veertien noodhelpers". Dit bord is echter, niet van zilver, maar geestelijk van aard; de bestemming ervan is niet de kerkmuren te sieren, maar een vroom hart op te beuren en te sterken; en het zal, naar ik hoop, Uw vorstelijke Hoogheid bij zijn huidige ziekte van groot profijt zijn.

Het bestaat evenwel uit twee delen; het eerste deel bevat zeven afbeeldingen van het kwade - de beschouwing hiervan zal het lijden in dit aardse leven zeker temperen; het andere deel stelt op gelijke wijze zeven afbeeldingen van het goede voor ogen, die tot hetzelfde doel zijn samengesteld.

Het moge Uw vorstelijke Hoogheid behagen deze mijn geringe arbeid welwillend te aanvaarden en zo te gebruiken dat het vlijtig lezen en beschouwen van deze afbeeldingen hem een weinig troost brenge. Aan Uw vorstelijke Hoogheid beveel ik mij in alle ootmoed aan

Uw vorstelijke Hoogheids onderdanige
Martinus Luther Doctor

Luthers Voorwoord bij de uitgave van 1535/36

Dit boek heb ik in het begin van mijn optreden geschreven voor en opgedragen aan de edele vorst Frederik, hertog van Saksen, toen hij ernstig ziek was.

Op de wens van velen is het gedrukt. Toen het echter steeds opnieuw gedrukt werd, was het op de duur zo misvormd en verminkt dat ik vele woorden miste, waarvan ik zelf nu niet eens meer vermoeden kan hoe ze precies geluid hebben. Ik heb ze echter zoveel me mogelijk was verbeterd, en, naar ik meen, in hun oude, oorspronkelijke staat hersteld.

Ik heb opzettelijk vermeden iets in het boekje te veranderen of breder uiteen te zetten, al had ik dat wel gekund.

Want ik wil met dit boekje een blijk geven van mijn innerlijke ontwikkeling en hen die mijn "tegenstrijdigheden" vergaren een dienst bewijzen, opdat zij iets hebben waaraan zij hun kwaadwilligheid kunnen botvieren.

Wat mijzelf betreft, 't is mij genoeg mijn Heere Christus en Zijn heiligen te behagen. Dat de duivel en zijn dienaren - die draak met zijn schubbige staart - een hekel aan mij hebben, dat verheugt mij zeer en daar dank ik mijn God voor.

Inleiding

Als de apostel Paulus het heeft over de troost der christenen, zegt hij: "Want al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering te voren geschreven, opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hoop hebben zouden" (Rom. 15: 4). Met deze woorden toont de apostel duidelijk aan, dat wij onze troost uit de Heilige Schrift moeten putten.

De Heilige Schrift vertroost echter op tweeërlei manier; doordat zij ons twee dingen tegelijk voorhoudt; twee dingen, die zij heilzaam met elkaar vermengt, namelijk het kwade en het goede dat ons overkomt.

Ik denk nu aan wat Jezus Sirach zegt: "Vergeet in kwade dagen het goede niet, en denk in goede dagen aan het kwade" (Jezus Sirach 11: 26).

De Heilige Geest weet namelijk dat de mens de dingen die hem overkomen, beoordeelt naar de mening die hij er over heeft. Iets wat wij gering achten, kan, als wij het bezitten, weinig bijdragen tot onze vreugde, en, als wij het verliezen, ons weinig leed veroorzaken. Daarom stelt de Heilige Geest alles in het werk om de mens van zijn verkeerde waardering en liefde tot de dingen te bevrijden; want als Hem dat eenmaal gelukt is, dan zijn voor de mens immers alle dingen gelijk!

Deze bevrijding nu wordt het beste bereikt door een of ander woord, waardoor immers onze gedachten afgeleid worden van de zaak die ons op dat moment dwars zit en gevestigd worden op iets anders dat niet aanwezig is of althans ons op dat ogenblik niet kwelt. Pas volop geldt dit van de troost van de Schrift; daardoor komen wij tot de ware bevrijding! Die Schrift wendt in dagen van tegenspoed onze blik daarvan af, om ons in plaats daarvan te doen zien de goederen die heden of toekomst ons bieden; en in dagen van voorspoed laat zij ons het kwade overdenken. Wij hebben hier dus als het ware een schilderij bestaande uit twee panelen. Om er een beter gezicht op te krijgen, willen we elk paneel in zeven stukken verdelen. Het eerste paneel stelt "het kwade" voor; wij zullen nagaan: ten eerste het kwade in ons, ten tweede het kwade vóór ons, ten derde het kwade achter ons, ten vierde het kwade onder ons, ten vijfde het kwade aan onze linkerkant, ten zesde het kwade aan onze rechterkant, ten zevende het kwade boven ons. Dezelfde indeling handhaven wij bij het tweede paneel dat "het goede" voorstelt.

I. Het eerste paneel: het kwade.

1. De voorstelling van het kwade in ons

Of de mens het gelooft of niet, dit staat vast en is waar: geen pijn in 's mensen lichaam kan ooit zo groot zijn, dat zij het grootste kwaad in hem zou wezen, want er zijn in hem niet alleen nog veel méér erge dingen, maar ook veel ergere dan die hij gevoelt. Zou een mens zijn innerlijke ellende gevoelen, hij zou zich in de hel wanen; hij draagt de hel namelijk in zich.

U vraagt wellicht: hoe kan dat? De profeet antwoordt: "Alle mensen zijn leugenaars" (Ps. 116: 11) en: "Immers is ieder mens, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid" (Ps. 39: 6). Een leugenaar en enkel ijdelheid zijn, dat betekent alle waarheid en vastheid missen; dus, zonder God en geheel niets zijn; en derhalve in de hel en verdoemd zijn.

Omdat God ons echter niet meer dan slechts vaderlijk kastijden wil, laat Hij ons alleen maar de veel geringere pijnen, namelijk die van het lichaam gevoelen en dragen. Hij weet heel goed dat de mens vergaan zou op hetzelfde moment dat Hij hem zijn ganse ellende te aanschouwen zou geven; al zijn er wel enkelen geweest die Hij er een

proefje van gegeven heeft en van wie in de Heilige Schrift geschreven staat: Hij doet ze ter helle nederdalen en Hij doet ze wederom opkomen (1 Sam 2: 6).

Ik geef daarom hen gelijk die zeggen dat de pijnen van het lichaam eigenlijk niet meer zijn dan een herinnering aan 's mensen innerlijke ellende. De apostel noemt ze Gods vaderlijke kastijdingen, als hij zegt: "Hij geselt een iegelijk zoon, Die Hij aanneemt" (Hebr. 12: 6). Dat doet God om deze reden: Hij wil door zulke kastijdingen ofwel kleine ellende, verdrijven die veel grotere ellende die Hij ons besparen wil, zoals in Spreuken 22 staat: "De dwaasheid is in het hart van de knaap; de tuchtroede zal haar vandaar verdrijven" (Spr. 22: 15). Zeg zelf, dragen goede en vrome ouders niet veel meer leed om hun zoons wanneer zij dieven of booswichten worden, dan wanneer zij gewond zijn? Ja, zijzelf slaan die zoons weleens tot zij bloeden, om maar te voorkomen dat zij booswichten worden.

Wellicht is de vraag bij u opgekomen, hoe het komt dat deze ware ellende door de mens niet gevoeld wordt. Ik herhaal dat God het zo ingesteld heeft. Hij wil niet dat de mens vergaat bij het zien van zijn nood, namelijk in zijn innerlijk wezen. Daarom, vergeet in uw kwade dagen het goede niet (Jezus Sirach 11: 26). Let in zulke dagen er op, wat een groot geluk het is, dat u uw ganse ellende niet kent - dan zal het uiterlijk leed u minder zwaar vallen! Maar anderzijds, denk in uw goede dagen aan het kwade! al voelt u uw eigenlijke ellende niet, u mag haar evenwel niet vergeten, u moet er veel aan denken en dankbaar zijn - u zult dan gewis en zeker uw uiterlijk leed, als het komt, minder pijnlijk gevoelen. U ziet dus, de pijn wordt ons in dit leven altijd meer bespaard dan opgelegd. Niet dat 's mensen ganse ellende er niet zijn zou, maar God houdt ze voor hem verborgen, zodat hij er niets van bemerkt en er niet door aangevallen wordt.

Maar zie ook eens die mensen, die, omdat God het zo beschikt heeft, wèl hun ware ellende kennen! Zie hoe heftig zij tegen zichzelf te keer gaan, hoe zij alles wat zij hier op aarde in dit leven ooit zouden kunnen lijden, geringachten, als hun die hellepijn maar bespaard bleef. En zo zou het bij iedereen zijn als hij zijn innerlijke ellende gevoelde of van het bestaan ervan overtuigd was. Hij zou vrijwillig allerlei ander leed gaarne op zich nemen, het zou hem als niets zijn; en hij zou nooit bedroefdder zijn dan wanneer hem alle leed bespaard bleef; daarvan hebben we vele voorbeelden bij de heiligen, bijvoorbeeld David in Psalm 6.

Een mens zal daarom zichzelf op deze wijze moeten toespreken: "O mens, gij kent en weet waarlijk uw ellende niet; verheug u en dank God, dat gij niet gedwongen wordt haar te gevoelen". Hoe vertroostend als u dit uzelf voorhoudt! Want dan wordt het kleine dat u opgelegd is, doordat u het vergelijkt met het allergrootste en zwaarste dat u opgelegd zou kunnen worden, gemakkelijk te dragen. Dit is het dan ook wat anderen ertoe gebracht heeft te zeggen: Ik heb iets wat veel erger is, ja de hel zelf verdiend! - eenwoord dat zo gemakkelijk op de lippen genomen kan worden, maar, als je er goed bij nadentkt, iets vreselijks inhoudt.

's Mensen grootste ellende is dus geheel innerlijk, en daarom verborgen. Toch komt zij in pijnlijke vruchten openbaar. Ik denk aan de angst en onzekerheid van een geweten dat verschrikt is. Als een mens niet weet of er aan twijfelt of hij een genadig God heeft, dan wordt het geloof aangevochten. Deze vrucht is dan ook des te bitterder naarmate het geloof zwak is. En deze zwakheid alleen al weegt, als men beide goed tegen elkaar afweegt, heel wat zwaarder dan alle zwakheid van het lichaam, daar zij geestelijk van aard is; ja, bij zorgvuldige vergelijking, blijkt de lichaamszwakte zo licht als een veer.

Verder behoren tot deze innerlijke ellende ook al die droeve ervaringen die de Prediker (Salomo) beschrijft als hij het zoveel en zo vaak heeft over de ijdelheid en

kwellingen des geestes (Pred 1: 2,14). Wat een plannen die wij tevergeefs maken; hoe vele wensen die onvervuld blijven! Hoe vele dingen zien en horen wij tegen onze wil! En hoeveel dingen die dan wèl naar onze wens verlopen, stellen ons uiteindelijk teleur. Niets is áf en volmaakt. En al deze kwalijke zaken zijn groter en erger, naarmate iemand hoger van stand is en meer eer geniet. Want zo iemand moet wel meer en grotere aanvechtingen, kwellingen en stormen verduren dan andere lieden, als hen hetzelfde overkomt. Psalm 104 (vs 25) zegt dan ook terecht, dat het in de zee van deze wereld krioelt van grote en kleine dieren, zonder getal, dat betekent: er zijn in deze wereld ontelbare soorten aanvechtingen. Job noemt dan ook terecht het leven van de mens een voortdurende strijd en aanvechting (Job 7: 1).

En al deze kwalijke zaken in ons binnenste zijn natuurlijk niet daarom minder kwalijk omdat zij niet zo erg gevoeld worden, daar wij er aan gewoon geraakt zijn of er dank zij Gods genade de aandacht voor verloren hebben en het gevoel ervan afgesleten is. Vandaar dat de noden die ons slechts zelden overkomen, veel meer onrust in ons verwekken dan de andere waaraan wij gewend geraakt zijn, daar wij nog niet geleerd hebben ze gering te achten. 't Is dus volkomen waar, dat wij nauwelijks het honderdste deel van onze ellende gevoelen en dat wij, in het algemeen gesproken, onze noden niet op hun eigenlijke gewicht taxeren, maar naar onze inbeelding, naar wat wij ervan voelen of niet voelen.

2. De voorstelling van het kwade vóór ons, ofwel het toekomstig kwaad

Ook dit geeft een mens in zijn noden een aanzienlijke verlichting, als hij zich probeert in te denken welke noden wel eens voor hem weggelegd konden zijn. Er is zoveel, van allerlei aard en van elk formaat wat ons zou kunnen overkomen. Vandaar de vrees, namelijk voor de toekomst, die één van de hevigste gemoedsaandoeningen is. De apostel zegt: Wees niet hoogmoedig, maar vrees (Rom. 11: 20). Dit kwaad is des te groter naarmate we minder weten van welke aard en hoe groot het precies wezen zal. Het spreekwoord zegt: Je kunt op elke leeftijd schrammen oplopen - iets wat toch het meest bij kinderen, ja kleine kinderen voorkomt. Geen mens is algeheel beveiligd tegen welk leed ook dat ergens en ooit onder de mensen is voorgekomen, want alles wat de één lijdt kan ook de ander overkomen.

Hier hoort thuis heel de geschiedenis van het lijden van alle eeuwen, al het geklaag van de hele wereld, een heirleger van meer dan driehonderd ziekten - zoveel beweert men er tegenwoordig te kennen! - die het menselijk lichaam kwellen kunnen. Welnu, als er alleen al zoveel ziekten zijn, hoe groot moet dan niet het getal zijn van andere onheilen, die have en goed, onze vrienden, ja ook onze eigen geest bedreigen, die meer dan iets anders openstaat voor alle mogelijke ellende, als de plaats waar droefheid en ander lijden binnentreden!

Hoe hoger en aanzienlijker wij van stand zijn, des te meer nemen het gewicht en het gevoel van zorgen en moeiten toe, daar men dan armoede, schande, en vernedering van allerlei aard, vooral omdat zij zo plotseling ons overvallen kunnen, ieder uur van de dag - daar alles immers aan een zijden draad hangt - te vrezen heeft, net als het zwaard dat de tyran Dionysius opgehangen had boven het hoofd van de gast die hij aan tafel genodigd had

Alles nu wat ons van al deze kwalijke zaken die ons bedreigen, niet overkomt, moet door ons als winst gezien worden, en benut worden tot troost in hetgeen ons wel overkomt. Zodat u gedwongen bent met Jeremia te zeggen: "Het zijn de goedertierenheden des Heeren dat wij niet vernield zijn" (Klaagl. 3: 22). Want al het kwaad dat ons niet getroffen heeft, is uitgebleven doordat de rechterhand van de Allerhoogste het tegenhield; een hand die van alle kanten zo krachtig ons beschermt (zoals de

geschiedenis van Job leert) dat satan en alle boze machten mokken dat zij te-gengewerkt worden.

Laten wij hierdoor leren hoe hartelijk wij de Heere moeten liefhebben, zo vaak ons enige tegenspoed overkomt, want dan herinnert de hemelse Vader, door dit kleine geval, er ons zeer vriendelijk aan hoeveel leed ons eigenlijk wel zou kunnen overkomen als Hij het niet tegenhield. Dan is 't of Hij wil zeggen: de duivel en een onafzienbare menigte gevaren hebben het op u gemunt, om u als het ware met de zeef te ziften (Luk 22: 32), maar Ik heb de zee paal en perk gezet en gezegd: Tot hiertoe en niet verder zult gij komen, hier zal de trots uwer golven blijven staan (Job 38: 10). Echter één van al deze gevaren zult u onmogelijk ontgaan kunnen. Te zijner tijd zal de koning der verschrikking, de dood, tot u komen. Hij komt zeker en gewis, hoewel niets onzekerder is dan het moment waarop hij komt.

De dood is een groot kwaad. Wij zien dan ook dat vele mensen liever alles wat wij tot dusver aan leed hebben opgesomd, zouden willen ondergaan dan eenmaal te moeten sterven en het einde van al hun ellende mee te maken. Ook de Schrift zegt dat dit kwaad van de dood gevreesd moet worden, hoewel zij overigens al het andere gering acht; want zij zegt: Gedenk aan uw uiterste, dan zult gij in eeuwigheid niet zondigen (Jezus Sirach 7: 38). Zie toch, hoeveel overwegingen, hoeveel boeken, hoeveel wegen en middelen reeds bijeengebracht zijn om door de herinnering aan de dood de mensen van de zonden te weerhouden, de wereld verachtelijk voor te stellen, hun leed en kwaad te verzachten, de aangevochtenen te troosten. Dit alles dus door ons te plaatsen voor dit vreselijk, groot en onvermijdelijk kwaad! Niemand is er die niet liever elk ander leed op zich nemen zou, als hij daardoor het kwaad van de dood maar ontgaan kon. Ook de heiligen hebben voor dit kwaad gevreesd; en ook Christus, want Die heeft het al bevend en bloed zwetend op Zich genomen (Luk 22: 44), zodat Gods barmhartigheid in geen grotere nood dan deze onze zwakheid ooit krachtiger te hulp is gekomen, zoals wij verderop nog zien zullen.

Deze noden nu zijn alle mensen op aarde gemeen, evenals ook hun heilzaamheid alle mensen gemeen is. Toch heeft een christenmens nog meer redenen om bang te zijn voor het toekomstig kwaad dan anderen, want daaronder kan zich iets bevinden wat nog erger is dan wat wij genoemd hebben. Ik heb het oog op wat de apostel zegt in 1 Kor. 10: "Zo dan wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle" (1 Kor. 10: 12). Zo glibberig is namelijk de weg, zo machtig is de vijand, die met onze eigen krachten gewapend is, dat wil zeggen met de machtsmiddelen van ons vlees en alle boze begeerlijkheden, omringd door ontelbare heirlegers van deze wereld aan zijn rechterhand wellusten en genietingen, aan zijn linkerhand vele wederwaardigheden en de kwade wil van mensen; waar dan nog bij komt zijn listigheid, waarin hij een meester is, om op duizenderlei wijze kwaad te doen, te verleiden en te verderven. Wij leven zó, dat wij ook niet één ogenblik zeker kunnen zijn van eigen goede voornemens. Cyprianus die in zijn geschrift "Over de sterfelijkheid" veel daaromtrent ophaalt, leert dan ook dat men verlangen moet naar de dood als de snelle redder uit al deze noden. En inderdaad is het zo, dat waar men mensen vindt die een juist inzicht hebben in de ontelbare gevaren van de hel, men opmerken kan dat zij leven en dood verachten, dus al het kwaad dat we tot nu toe hebben opgesomd, en dat zij verlangen naar hun levenseinde, om verlost te zijn van het kwaad van de zonde, zowel de zonde in ons, dus het aanwezige kwaad waar we het in onze eerste voorstelling over hadden, als de zonde die voor ons ligt, dus ons in de toekomst bedreigt, waar we het thans over hebben.

En voorzeker, dit zijn de beide beste gronden, niet alleen voor het verlangen naar de

dood, maar ook voor het gering achten van alle menselijk leed, om maar te zwijgen over het gemakkelijk dragen van slechts een klein beetje leed, wanneer de Heere u dat heeft opgelegd; namelijk om er door voortgestuwd te worden - dit laatste is in elk geval een gave van God.

Welk oprecht christenmens zou zich niet toewensen te sterven, in ieder geval ziek te zijn, als hij ziet en gevoelt dat hij zijn gezonde dagen in zonden doorbrengt en in steeds meer zonden vallen kan, ja dagelijks, en aldus zonder ophouden de wil van Zijn goede Vader overtreedt? Denk aan Paulus die in grote moedeloosheid, omdat hij het goede dat hij wilde niet deed, en het kwade dat hij niet wilde wèl deed, klagend uitriep: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?" (Rom 7: 24). Zijn antwoord is: De genade Gods door Jezus Christus! Daarom, de mens die het kwaad van de zonde niet voor groter en erger houdt dan het kwaad van de dood, heeft God zijn Vader niet lief zoals het behoort; daar God de dood geen andere taak toebedeeld heeft dan alleen deze: een einde te maken aan het kwaad van de zonde. De dood is dus de dienaar van het leven en van de gerechtigheid, zoals uit het vervolg blijken zal.

3. De voorstelling van het kwaad achter ons, ofwel het kwaad in 't verleden

Voor al deze derde voorstelling biedt ons een beeld van Gods vriendelijke barmhartigheid, in staat om ons in al onze noden en angsten te troosten. Geen mens immers voelt Gods beschermende hand krachtiger over zich uitgestrekt dan wanneer hij zich herinnert de jaren van het leven dat achter hem ligt. Augustinus zegt: "Wanneer de mens voor de keus gesteld zou worden, te sterven of zijn leven dat voorbij is nog eens over te doen, dan verkiest hij, bij het zien van zoveel gevaren en rampen waaraan hij slechts ternauwernood ontsnapt is, de dood". Ieder die de zaak goed overweegt geeft Augustinus hier gelijk. Op dit punt komt de mens tot het inzicht dat hij vaak veel dingen gedaan en geleden heeft, zonder ze te willen of na te streven, ja zelfs tégen zijn wil, dingen die hij vóór ze plaatsvonden of zelfs nog terwijl zij plaatsvonden zo weinig op het oog had, dat hij, toen ze voorbij waren, verwonderd moest uitroepen: Wat is het toch heel anders gelopen dan ik gedacht had! Hier blijkt de waarheid van het spreekwoord: De mens wikt, maar God beschikt! dat wil zeggen, God maakt dat het heel anders gaat en heel anders uitkomt dan de mens dacht. Zo kunnen we reeds op dit ene punt onmogelijk loochenen dat ons leven en onze daden bestuurd worden door Gods wonderbare macht, wil en goedheid, en niet door onze wijsheid en ons inzicht. Wij belijden dat God menigmaal bij ons geweest is, zonder dat wij het zagen of voelden, zoals Petrus zegt: "Hij zorgt voor u" (1 Petrus 5: 7).

Daarom, al bestonden er geen boeken of preken dan zou alleen al ons leven, dat door zovele noden en gevaren is heengegaan, meer dan genoeg getuigen van de goedheid van God, die ons zeer liefelijk nabij is. Deze goedheid van God heeft ons ver boven al ons denken en voelen als in haar schoot gedragen, zoals Mozes zegt: De Heere heeft hem als Zijn oogappel behoed en hem geleid en op Zijn schouders gedragen (Deut 32: 10).

Vandaar al die herinneringen en vermaningen in het Psalmboek: "Ik gedenk aan de dagen van ouds, ik overleg al Uw daden; ik spreek bij mijzelve van de werken Uwer handen" (Ps. 143: 5). "Ik zal gedenken Uw wonderen van ouds her" (Ps. 77: 12). "Ik heb gedacht, o Heere, aan Uw oordelen van ouds af, en heb mij getroost" (Ps. 119: 52). Al deze en dergelijke woorden kunnen hier aangehaald worden, opdat wij weten dat God zonder twijfel altijd bij ons zijn zal, ook al lijkt Hij wel eens ver weg, zoals Hij ook bij ons was in het verleden, al dachten we van niet en al zagen wij Hem niet. Hij die reeds in zovele noden onze zaak behartigd heeft, zonder dat wij er zelf iets aan

deden, zal ons ook in kleinere noden en gevaren niet verlaten, ook al denken wij van wel. Hoor maar wat Hij zegt bij Jesaja: "Voor een klein ogenblik heb Ik u verlaten, maar met grote ontfermingen zal Ik u vergaderen" (Jes. 54: 7).

Verder, wie heeft zorg voor ons gedragen gedurende de vele nachten dat wij sliepen? Wie heeft voor ons gezorgd zo vaak wij ons werk verricht, gespeeld en al die ontelbare dingen gedaan hebben, waarbij wij in 't geheel niet aan onszelf dachten? Of anders gezegd: Als 't gaat over zorg dragen voor onszelf, is het werkelijk waar, dat wij daar zoveel tijd aan besteden? Moet zelfs een vrek, hoewel hij er op uit is geld te winnen, niet bij tijden, midden in zijn bezigheden, zijn zorg laten varen?

Zo zien we dat alle zorg voor ons, of wij het willen of niet, alleen op God neerkomt en dat wij slechts zeer zelden aan onszelf overgelaten zijn. Slechts zo nu en dan komt de Heere God hiertoe ons aan onszelf over te laten, namelijk om ons te leren Zijn goedheid te belijden, en om ons te laten zien welk een groot verschil er is tussen Zijn zorg en de onze. Vandaar dat Hij ons soms met een of andere lichte ziekte of iets anders wat onaangenaam is, op de proef stelt en dan doet alsof Hij op dat moment niet voor ons zorgt; hoewel Hij in werkelijkheid altijd voor ons zorgt. Als blijkt daarvan verhindert Hij, dat de vele onheilen die van alle kanten ons bedreigen, ons allen tegelijk zouden overvallen. Zo beproeft Hij ons als Zijn lieve kinderen. Hij wil zien of wij vertrouwen willen op Zijn zorg, die wij reeds in heel ons leven ervaren hebben, of wij inzien hoe nutteloos en machteloos ons eigen zorgen is. Immers, wij die niet eens wat pijn aan het been, zelfs niet voor eventjes, stillen kunnen, wat moeten wij beginnen, wat zouden wij kunnen? En waarom zijn wij dan toch nog zo bang op een moment dat slechts één enkel gevaar of kwaad ons bedreigt? Waarom laten we de zorg niet aan Hem over, te meer daar wij toch, zoals ons eigen leven getuigt, reeds uit zovele noden door Hem gered en bewaard zijn, zonder dat wij er zelf iets toe bijdroegen? Deze dingen te verstaan betekent Gods werken te verstaan, Zijn werken te gedenken en daardoor getroost te worden in moeilijke levensomstandigheden. Maar die het niet verstaan, vallen onder wat er staat in Ps. 28 "Omdat zij niet letten op de daden des Heeren, noch op het werk Zijner handen, zo zal Hij hen afbreken en zal hen niet bouwen" (Ps. 28: 5). Want zij die de zorg voor zichzelf niet voor een klein poosje aan God willen afstaan tonen grote ondankbaarheid jegens alles wat Hij reeds gedurende heel hun leven voor hen gedaan heeft.

4. De voorstelling van het kwaad onder ons, ofwel het kwaad dat van beneden komt

Wij hebben in alles wat ons ooit is overkomen tot nu toe enkel en alleen de goedheid van God gezien, die zo groot en ons zo nabij is, dat onder de talloze noden waardoor wij in dit leven omringd zijn en waardoor wij gevangen gehouden worden, er toch altijd slechts een paar zijn die op ons losgelaten worden en dan nog maar voor een poosje, zodat elk kwaad afzonderlijk, als het er is en ons drukt, ons slechts ernstig vermant om toch te denken aan Gods grote goedheid, dat Hij niet toelaat dat de hele menigte van gevaren en noden waar wij midden in zitten op ons afkomt.

Want is het niet een wonder als iemand op wie ontelbare pijlen afgeschoten worden slechts zo nu en dan door één ervan getroffen wordt? Een gunst is het dat niet allen, en een wonder is het dat niet velen van hen doel treffen!

Als eerste kwaad dat van beneden komt noemen wij de dood, en als tweede de hel.

Als wij in ogenschouw nemen de zo verschillende manieren waarop sommige mensen de dood gevonden hebben en de zo verschrikkelijke dood waarmee sommige zondaren gestraft zijn, dan gaan onze ogen er voor open dat wij veel minder lijden dan we verdiend hebben. Want hoevelen worden opgehangen, verdronken, gewurgd of onthoofd,

die misschien heel wat minder zonden gedaan hebben dan wij! Hun dood wordt ons door Christus als een spiegel voorgehouden waarin wij zien kunnen wat wij verdiend hebben. Want toen Hem melding gemaakt werd van sommige Galileeërs, wier bloed Pilatus met hun offer vermengd had, antwoordde Hij: "Meent gij dat deze Galileeërs zondaars zijn geweest boven al de Galileeërs, omdat zij zulks geleden hebben? Ik zeg u: Neen; maar indien gij u niet bekeert, zo zult gij alles desgelijks vergaan. Of die achttien, op welke de toren in Siloam vielen doodde ze; meent gij, dat deze schuldenaars zijn geweest boven alle mensen die in Jeruzalem wonen? Ik zeg u: Neen; maar indien gij u niet bekeert, zo zult gij allen insgelijks vergaan" (Luk 13: 2-5). Want wij kunnen toch niet de mening toegedaan zijn dat wij minder straf verdiend hebben dan anderen, als wij dezelfde of zelfs nog grotere zonden begaan hebben? God gerechtigheid en waarheid zal toch niet terwille van ons een uitzondering maken en tot leugenaarster worden! Zij heeft bepaald dat aan een ieder gegeven zal worden naar zijn werken (Rom 2: 6), behalve wanneer we haar vóór zijn en althans door het geduldig dragen van een beetje leed haar voldoening geven.

Wat de hel en de eeuwige verdoemenis betreft, hoeveel duizenden mensen zijn daar, die nauwelijks het duizendste deel van onze zondesschuld op zich hebben. Hoeveel meisjes en jongens die wij "onschuldige" kinderen noemen! Hoeveel monniken, priesters, maar ook gehuwden, die naar het scheen gedurende heel hun leven God dienden, en nu eeuwig gestraft worden, wellicht omdat zij één enkel keertje in zonde vielen. Want het mag niet verzwegen worden: Gods gerechtigheid eist vergelding voor elke zonde, en haat en verdoemt de zonde zonder enig onderscheid te maken, bij wie ze ook ooit gevonden wordt. Hoe groot is derhalve Gods barmhartigheid dat Hij mensen die deze eeuwige verdoemenis reeds menigmaal verdiend hebben toch nog de hel bespaard heeft! Al uw lijden valt hierbij vergeleken weg. Van hoeveel gewicht is het nog, zo vraag ik u, als het wordt afgewogen tegen de eeuwige pijn die de verdoemden lijden, misschien om slechts één overtreding? Is het geen wonder, dat wij tot dusverre er nog vrij van bleven, ongedeerd, ondanks onze vele zonden, die God in Zijn genade ons niet toerekende? Als wij bij deze weldaden van God niet stilstaan of er onverschillig onder blijven, dan is dat de ondankbaarheid en verhardheid van een gevoelloos ongelooft.

Hier wijzen wij op zovele ongelovigen, heidenen, Joden en kinderen, die, als aan hen de genade gegeven was die ons gegeven is, nu niet in de hel zouden zijn, maar in de hemel en veel minder gezondigd zouden hebben. Christus Zelf heeft ons dit voorgehouden, toen Hij zei: "Wee u Chorazin, wee u Bethsaïda! Want zo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden zich eertijds in zak en as bekeerd hebben. Doch Ik zeg u: Het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in de dag des oordeels dan u. En gij Kapernaüm, dat tot de hemel toe zijt verhoogd, gij zult tot de hel toe neergestoten worden; want zo in Sodom die krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden tot op de huidige dag gebleven zijn. Doch Ik zeg u, dat het het land van Sodom verdraaglijker zal zijn in de dag des oordeels dan u" (Matth. 11: 21-24). Zo zien wij dan hoeveel lof en liefde wij onze genadige God schuldig zijn, bij alle leed dat wij in deze wereld ervaren, daar het nauwelijks één druppeltje is van het leed dat wij verdiend hebben, en dat door Job vergeleken wordt met de zee en het zand der zee (Job 6: 3).

5. De voorstelling van het kwaad aan onze linkerkant

U moet u nu voor ogen stellen de hele menigte van onze tegenstanders en kwaadwilligen. En laten we dan eerst zien wat voor kwaad zij ons, ons lichaam, onze goederen, onze goede naam en faam en onze zielen, niët gedaan hebben, hoewel zij 't

wel begeerden, en ook zeker gedaan zouden hebben als zij daarin door Gods beschikking niet verhinderd waren. Hoe hoger iemand van stand en aanzien is, des te meer is hij blootgesteld aan de listen en lagen, kwaadsprekerij en aanvallen van deze vijanden. Hier kan men opnieuw bemerken en ervaren hoe doeltreffend Gods hulp is. En waarom zouden wij ons dan verwonderen als op een keer één van deze beproevingen ons treft? Laten wij dan liever acht geven op het kwaad dat onze tegenstanders en de slechte mensen zélf overkomt - niet om ons daarover te verheugen, maar om medelijden met ze te hebben. Zij zelf zijn immers, net als alle andere mensen, prijsgegeven aan dezelfde gevaren als wij; dat is uit het voorafgaande wel gebleken. Maar zij zijn daarbij er veel ellendiger aan toe dan wij, want zij staan buiten die lichamelijke alsmede geestelijke gemeenschap waarin wij ons bevinden. Ons lijden betekent dan ook niets vergeleken bij het hunne, omdat zij in zonden, in ongeloof, onder de toorn van God en de heerschappij van de duivel leven en arme slaven van de zonde zijn, zodat, al zou de hele wereld ze vervloeken, men hen niets ergers zou kunnen toewensen. Welbeschouwd ziet u hier dat wij dan toch maar beter een beetje pijn in ons lichaam, als God dat wil, verdragen kunnen, wij die door Gods goedheid leven in het geloof, in het Rijk van Christus en onder Gods heerschappij. Eigenlijk zouden wij die pijn niet eens mogen voelen, daar wij een overvloed van de meest edele gaven van God genieten. Een christelijk en vroom hart vindt de ellende van deze mensen zo groot dat het eigen lasten, daarbij vergeleken, zelfs aangenaam vindt. Dat gebiedt Paulus in Fil. 2: "Een iegelijk zie niet op het zijne, maar een iegelijk zie ook op hetgeen der anderen is. Want dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in Christus Jezus was, Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode even gelijk te zijn, maar heeft Zichzelf vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, enz" (Fil 2: 4vv) . Dat wil zeggen, in heilige liefde nam Hij onze gestalte aan en deed Hij met onze pijnen of ze de Zijne waren; zozeer vergat Hij het Zijne en ontdeed Hij Zich ervan, dat men bevond dat Hij in alles ons mensen gelijk was geworden; niets menselijks heeft Hij beneden Zich geacht, Hij heeft Zich geheel aan ons lijden overgegeven.

Bezield en bewogen door dezelfde liefde hebben de heiligen de gewoonte voor de goddelozen, ja ook voor hun persoonlijke vijanden te bidden en alles te doen wat Christus gedaan heeft, en ook het hun aangedane onrecht zogoed als hun eigen braafheid te vergeten en alleen te bedenken hoe zij hun vijanden of de mensen die slecht zijn bevrijden kunnen van hun ondeugden; want daardoor worden zij heel wat meer gepijnigd dan door hun lichamelijke ongemakken; zoals van Lot geschreven staat (2 Petrus 2: 8), namelijk dat hij gewoon heeft onder zulken die dagelijks zijn rechtvaardige ziel met hun onrechtvaardige werken pijnigden. U ziet hier, derhalve, hoezeer ook de diepte van de ellende van de goddelozen een oorzaak is om zich over hen te ontfermen, medelijden met ze te hebben, en tegelijkertijd ons eigen leed te vergeten; tenminste als de liefde van God in ons is en het besef dat God ons eigenlijk niets dragen laat, vergeleken bij de lasten die zij dragen.

Maar die gedachte heeft helaas weinig vat op ons. Want het oog van ons hart is niet rein genoeg om te kunnen zien hoe groot de smaad en de ellende is van de mens die onder de zonde bedolven ligt, dat wil zeggen, die van God gescheiden en door de duivel bezeten is. Maar wie is zo hard dat hij niet schrikt bij het zien van de erbarmelijke gestalte van hen die voor de kerkdeuren en op de straten liggen met verteerde en door etter en vuil mismakke aangezichten, neuzen, oren en andere lichaamsdelen; ja zozeer schrikt, dat het hem tegen de borst stuit aan deze mensen te denken, laat staan ze eens goed te bekijken? Wat zou God echter door deze vreselijke en verschrikkelijke gestalte van mensen die onze broeders zijn, ons anders laten zien

dan de ziel van de zondaar die er nog vreselijker uitziet? Ook zij ligt in etter en vuil, zelfs al gaat de zondaar als het ware in purper, goud, rozen en leliën, ja als een paradijskind door het leven. O hoeveel erger staat het met de zondaars in deze wereld dan met één van deze melaatsen. Daar wil God onze ogen voor openen!

Waarlijk, omdat wij niet letten op de onpeilbare en ontelbare noden van onze naaste, daarom houden we alle tegenspoed die ons weleens overkomt, hoe weinig het ook is, dadelijk voor de enige en allergrootste nood die er bestaat. En toch zijn onze vijanden er erger aan toe dan wij, ook lichamelijk. Want zij hebben een verontrust geweten en wat zou hen dan ooit echt aangenaam kunnen zijn of reine vreugde kunnen geven, zelfs al hadden en verkregen zij alles wat zij wilden en begeerden? Is er iets wat vreselijker is dan de onrust van een knagend geweten? Jesaja zegt: "Doch de goddelozen zijn als een voortgedreven zee, want die kan niet rusten en haar wateren werpen slijk en modder op; de goddelozen, zegt mijn God, hebben geen vrede" (Jes 57: 20 - 21). Aan hen kunnen we zien wat Mozes zegt: "De Heere zal u aldaar een bevend hart geven, en bezwijking der ogen en matheid der ziel; en uw leven zal tegenover u hangen; en gij zult nacht en dag schrikken, en gij zult van uw leven niet zeker zijn. Des morgens zult gij zeggen: Och, dat het avond ware! En des avonds: Och, dat het morgen ware! Vanwege de schrik uws harten, waarmede gij zult verschrikt zijn, en vanwege het gezicht uwer ogen, dat gij zien zult" (Deut 28: 65 - 67).

Kortom, wie met opmerkzaamheid de nood aller noden, zowel bij zijn vrienden als bij zijn vijanden gadeslaat, die zal niet alleen zijn eigen noden vergeten en het er voor houden dat wat hij zelf lijdt niets is, maar die zal ook een brandend verlangen hebben, met Mozes (Exod 32: 32) en Paulus, dat het hem gegeven mocht worden om voor anderen te sterven en van de Heere Christus verbannen te zijn en uit het boek des levens gedelgd te worden, zoals in Rom 9 (vs 3) geschreven staat, opdat die anderen daardoor vrijuit gaan. Zulk een brandende liefde was er in Christus, toen Hij voor ons stierf en in de hel nederdaalde, waarbij Hij ons een voorbeeld naliet om, evenals Hij, zorg te dragen om de nood en het lijden van anderen en onze eigen noden te vergeten, ja zelfs ernaar te verlangen.

6. De voorstelling van het kwaad aan onze rechterkant

Hier staan onze vrienden die met hun lijden ons in ons lijden troosten, zoals Petrus zegt: Wederstaat de duivel, vast zijnde in het geloof, wetende dat hetzelfde lijden aan uw broederschap, die in de wereld is, volbracht wordt (1 Petrus 5: 9). En de heilige christelijke kerk bidt in haar gebeden ('t Romeinse brevier), dat wij ons door de voorbeelden van de heiligen zullen laten overhalen tot het navolgen van hun lijden; immers zij zingt: "Hoeveel martelingen hebben alle heiligen geleden, opdat zij de palmtak van het martelaarschap gewis behalen mochten". Door deze Schriftwoorden en liederen van de kerk leren wij dat de feesten, herinneringsdagen, kerken, altaren, namen en beelden van heiligen daartoe gevierd en vermeerderd worden opdat wij door het voorbeeld dat zij gegeven hebben getroost en vermaand worden om het lijden dat zij leden ook te lijden. Als niet op deze wijze die dagen enzovoorts gevierd worden dan kan de verering van heiligen, in welke vorm ook, onmogelijk vrij blijven van bijgeloof. We zien dan ook, dat velen inderdaad wel het lijden van de heiligen gedenken en vieren maar allerm minst met de bedoeling het ook zelf op zich te nemen; integendeel, juist met het vooropgezette doel dit niet te doen. Zij handelen hierdoor volkomen in strijd met het voorbeeld en de gedachtenis aan de heiligen. Wel vieren zij hun feesten zogenaamd om er een voorbeeld aan te nemen, maar in werkelijkheid is er geen sprake van.

Hoe treffend vertroost in dit opzicht de apostel ons als hij zegt: "Gij hebt nog ten bloede toe niet tegengestaan, strijdende tegen de zonde; en gij hebt vergeten de vermaning, die tot u als tot zonen spreekt: Mijn zoon, acht niet klein de kastijding des Heeren, en bezwijk niet, als gij van Hem bestraft wordt. Want die de Heere liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geselt een iegelijk zoon, Die Hij aanneemt. Indien gij de kastijding verdraagt, zo gedraagt Zich God jegens u als zonen (want wat zoon is er, die de vader niet kastijdt?); maar indien gij zonder kastijding zijt, welke allen deelachtig zijn geworden, zo zijt gij dan bastaarden en niet zonen. Voorts, wij hebben de vaders van ons vlees wel tot kastijders gehad en wij ontzagen hen: zullen wij dan niet veel meer de Vader der geesten onderworpen zijn, en leven? Want gene hebben ons wel voor een korte tijd, naar dat het hun goeddacht, gekastijd, maar Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij Zijn heiligheid zouden deelachtig worden. En alle kastijding als die tegenwoordig is, schijnt geen zaak van vreugde, maar van droefheid te zijn; doch daarna geeft zij van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid, die door dezelve geoefend zijn" (Hebr. 12: 4 - 11) Aldus spreekt Paulus. Wie zou niet door zulke woorden verschrikt worden? Paulus verklaart toch duidelijk, dat zij die Gods kastijding missen, niet kinderen Gods zijn?

Aan de andere kant, wie wordt krachtiger vermaand en uitnemender vertroost dan de mens die hoort dat degenen die door de Heere gekastijd worden door Hem geliefd zijn, Zijn kinderen zijn en leven in de gemeenschap der heiligen, en daarom, ook als zij lijden, niet verlaten zijn? Dit krachtig troostwoord maakt de kastijding zelfs liefelijk en aangenaam.

Niemand mag hier tegen in brengen, *dat nu eenmaal sommigen weinig en anderen veel lijden, de één meer tegenspoed heeft dan de ander.*

Want een ieder wordt beproefd met mate en niet boven zijn vermogen, zoals in Ps. 80 geschreven staat: Gij spijzigt ons met tranenbrood en geeft ons tranen te drinken met mate (Ps. 80: 6); wat ook Paulus zegt: "God is getrouw, die u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt, maar Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen" (1 Kor 10: 13). Hoemeer leed en aanvechting, des te meer hulp en goddelijke bijstand, zodat de pijnen en aanvechtingen meer ongelijk schijnen dan zij in werkelijkheid zijn. Maakt ook Johannes de Doper, wiens onthoofding door Herodes wij vandaag (29 augustus) gedenken, niet ons allen beschaamd? Staan wij niet verwonderd dat een man die zo groot was, dat onder allen die uit vrouwen geboren zijn, niemand is opgestaan die groter is dan hij (Matth 11: 11), hij de enige "vriend des Bruidegoms" (Joh 3: 29), de voorloper van Christus, dat hij niet eens op grond van een openbaar vonnis gedood werd, niet eens onder het voorwendsel van een bepaalde schuld (zoals Christus) aangeklaagd werd, ook niet op wens van het volk, maar, in de kerker, op verzoek van een danseresje, de dochter van een echtbreekster? De smadelijke en totaal nutteloze dood van deze ene heilige, en zijn - op zulk een onwaardige wijze - prijsgegeven leven aan de gril van zijn ergste vijandin, die echtbreekster, moge voor ons in al ons lijden een verzachting betekenen. Waar is hier God, dat Hij dit kon aanzien? Waar is hier Christus, dat Hij het verhaal aanhoren en er geheel over zwijgen kon? Johannes kwam om, als was hij bij God, de mensen en alle schepselen onbekend! Ach, ons lijden, wat is dat vergeleken bij de dood van deze man! Moeten wij bij zo'n vergelijking ons niet schamen? En zouden we eigenlijk ons daarbij niet op ons eigen lijden moeten beroemen? Waar durven we nog ons gezicht te laten zien, als we geen enkel leed dragen willen, terwijl zulke grote mannen zelfs een zo verachtelijke dood sterven wilden, zonder hem verdiend te hebben, terwijl bovendien hun lichamen na hun dood aan de smaad van vijanden

prijgegeven werden? "Zie", zegt de Heere bij Jeremia, "degenen welker oordeel het niet is de beker te drinken, zullen ganselijk drinken; en zou gij enigszins onschuldig gehouden worden? Gij zult niet onschuldig gehouden worden, maar gij zult ganselijk drinken" (Jer 49: 12). Terecht klaagde daarom die kluizenaar die gedurende een heel jaar gezond geweest was, terwijl hij tevoren steeds ieder jaar een keer ziek geweest was; hij klaagde zeer en weende, want hij dacht dat God hem vergeten en hem Zijn genade onttrokken had. Zo nodig en zo heilzaam is namelijk de kastijding des Heeren voor alle christenen.

Laat ons bedenken hoe weinig ons lijden te betekenen heeft, als wij daar naast leggen wat de lieve heiligen geleden hebben aan pijn en gevangenschap, door vuur en zwaard, door wrede wilde dieren en talloze martelingen. En in ieder geval heeft ons lijden maar weinig te betekenen als wij in rekening brengen de aanvechtingen die onze tijdgenoten doormaken als zij de zwaarste hinderlagen van de duivel verdragen moeten; want er zijn er velen die door de duivel zwaar belaagd worden en naar lichaam en ziel veel zwaarder lijden dan wij.

Sommigen zeggen echter: 'Ik keur het af dat mijn lijden vergeleken wordt met dat van de lieve heiligen; want ik ben een zondaar en het niet waardig dat ik met hen vergeleken word. Terwijl zij gemarteld werden omdat zij onschuldig waren, lijd ik om mijn zonden. Daarom is 't ook geen wonder dat zij al hun lijden en hun noden gewillig en van harte gedragen hebben.'

O wat een dwaze redenering! Want als het waar is dat u lijdt om uw zonden, verheug u dan dat op deze wijze uw zonden afgewist en van u weggenomen worden. U meent toch niet dat de heiligen zonder zonden waren? Hebt u soms een even grote vrees dat u gelijk bent aan Herodes en de moordenaar aan Christus' linkerhand? Nee, u bent hun niet gelijk, mits u geduldig lijdt. Want wat maakte onderscheid tussen de moordenaar die aan Christus' rechterhand hing en die aan Zijn linkerhand hing? Toch immers alleen het geduld in het lijden, dat de één wèl en de ander nièt had. Bent u een zondaar? Accoord! de moordenaar aan Christus' rechterhand was het ook, maar met zijn geduld heeft hij de eer van de gerechtigheid en heiligheid verdiend. Doe u dat ook! U kunt niet het minste leed dragen of het is òf om de zonde òf terwille van de gerechtigheid. Beide maken de mens heilig en zalig, mits hij het lijden liefheeft. Daarom kunt u u met niets verontschuldigen. Zodra u belijdt dat u naar recht straf lijdt, namelijk om uw overtredingen bent u even rechtvaardig en heilig als de moordenaar ter rechterzijde. Want een schuldbelijdenis maakt de mens rechtvaardig en heilig, omdat hij daarin de waarheid spreekt. Op hetzelfde ogenblik dat hij zijn zonden belijdt, lijdt hij niet meer om die zonden; hij lijdt dan onschuldig. Een rechtvaardig mens lijdt altijd louter onschuldig. U wordt echter pas rechtvaardig als u belijdt dat u uw aanvechting, uw lijden en uw noden verdiend hebt door uw zonden. Daarom is het geheel juist en betamelijk dat uw lijden vergeleken wordt met dat van de lieve heiligen. Immers het was ook juist en betamelijk dat uw schuldbelijdenis met die van de lieve heiligen vergeleken werd. Er bestaat voor allen maar één waarheid, één schuldbelijdenis, één kruisdragen en één ware gemeenschap van de heiligen in alle dingen en door alle dingen.

7. De voorstelling van het kwade boven ons

Aan het eind van alles moet men het hart verheffen en met de Bruid de mirreberg beklimmen (Hooglied 4: 6), dat is: onze gekruisigde Heere en Zaligmaker, Jezus Christus, het Hoofd van alle heiligen en de koning van alle noodlijdenden, over Wie velen veel en allen alles geschreven hebben, zoals ook betaamt! De Bruid wordt

opgewekt aan Hem te denken, hoor maar: "Zet mij als een zegel op Uw hart, als een zegel op Uw arm" (Hooglied 8: 6). Het bloed van dit Lam, gestreken aan de deurposten, houdt de doodsengel ver weg (Exodus 12: 7-13). Hem roemt de Bruid met deze woorden: Uw haar is als het purper van een koning (Hooglied 7: 5), dat betekent: het denken aan Hem wordt rood gekleurd door de herinnering aan Zijn lijden. Hij is het hout dat Mozes in de bittere wateren van Mara - dat is: in de bittere smarten - werpen moest, en waardoor zij zoet geworden zijn (Exod. 15: 23v). Want geen lijden is zo bitter, dat het lijden van Christus, onze Heere, het niet zoet maakt, de dood zelfs niet uitgezonderd, want de Bruid zegt: "Zijn lippen zijn als leliën, druppende van vloeïende mirre" (Hooglied 5: 13). Hoe zijn echter leliën en lippen met elkaar te vergelijken, daar immers deze rood en gene wit zijn? De woorden van de Bruid hebben deze geestelijke betekenis: Christus' woorden zijn geheel wit en rein, daarin is niets van bitterheid of afgunst, ze zijn zacht en teder en toch vloeien zij over en geven zij getuigenis van de meest edele en uitgelezen mirre, dat is: van Zijn bittere dood; deze reine en liefelijke lippen zijn in staat zelfs de allerbitterste dood, die - zoals de edelste mirre - alle vuil van de zonde in één keer wegneemt, zoet, licht, wit en aangenaam te maken.

Hoe gebeurt dat dan?

Op deze wijze: Als u hoort dat Jezus Christus, de Zoon van God - door Zijn heilig lijden - alle lijden, ja ook de dood zelf gewijd en geheiligd, en de vloek tot zegen gemaakt, de schande en oneer geëerd en de armoede rijk gemaakt heeft, zodat de dood noodgedwongen "de poort van het leven", de vloek "een bron van zegen" en de schande "een moeder van de eer" geworden is; hoe kunt u dan nog, vraag ik u, zo hard en ondankbaar zijn, dat u weigert het lijden te begeren en lief te hebben; het lijden dat tot uw heil en uw zegen toch met Christus' allerreinst en allerheiligst vlees en bloed gekleurd, geheiligd, schuldeloos, heilzaam en zalig gemaakt is?

Eens heeft Hij door de aanraking met Zijn heilig lichaam alle water tot de doop geheiligd, ja nog meer: alle schepsel geheiligd (Mattheüs 3: 13v). Hoeveel te meer heeft Hij door de aanraking met ditzelfde reine vlees en bloed alle dood, alle lijden, alle onrecht, alle vloed, alle smaad geheiligd, gewijd tot een geestes- of bloeddooop! Hij spreekt dan ook over Zijn eigen lijdensdooop aldus: "Maar Ik moet met een doop gedoopt worden, en hoe word Ik geperst, totdat het volbracht zij!" (Lukas 12: 50). Ziet u wel, hoe bezorgd de Heere is, hoe begerig Hij is en hoe Hij er naar dorst om het lijden en de dood te heiligen en liefelijk te maken? 't Is Hem namelijk niet ontgaan, dat wij voor het lijden terugschrikken en dat wij voor de dood bang zijn en hem schuwen. Daarom heeft Hij als een goede herder en trouwe geneesheer er haast mee gemaakt aan onze nood een einde te maken en vol ijver Zich er op toegelegd te sterven en onze pijnen zoet te maken, door ze zelf op Zich te nemen. Nu kan men in de dood van een gelovig christenmens hetzelfde zien als in de koperen slang van Mozes (Exodus 21: 8v). Zij had in alles het voorkomen van een echte slang, maar in werkelijkheid leefde en verroerde zij zich niet, had zij geen gif en geen tanden om te bijten. Welnu, op soortgelijke wijze hebben de dwazen de heiligen onrechtvaardigen voor gestorvenen gehouden, terwijl zij in werkelijkheid in vrede rusten. We gelijken inderdaad wel op stervenden, en ook is het wel waar dat onze dood geen ander voorkomen heeft dan de dood van andere mensen, maar toch is 't bij ons anders - want voor ons is de dood reeds dood!

En precies zo is het nu ook met elk ander leed dat ons overkomt; het lijkt alleen maar op het leed van anderen, in werkelijkheid is het iets anders. In werkelijkheid immers is al ons lijden het begin van een leven zonder lijden, zoals onze dood het begin van het leven is. Zoals de Heere zegt: Wie Mijn Woord zal houden, zal de dood niet zien in

eeuwigheid (Joh. 8: 30v). Hoe zal hij de dood niet zien? Als hij sterft begint het leven, zodat hij vanwege het zien van het leven de dood niet zien kan. Hier wordt de nacht zo licht als de dag, doordat het licht van het aanbreekende leven veel helderder is dan dat van de verdwijnende dood. En dit valt metterdaad alle mensen te beurt, die in de Heere Christus geloven; de ongelovigen echter missen deze genade.

Wanneer u nu Christus' rok te Trier, het vaatwerk, de waterkruiken en alles wat Christus aangeraakt en gebruikt heeft kust, liefkoost en vereert als belangrijke heilsmiddelen (relikwieën), die Hij - door ze aan te raken - geheiligd heeft, waarom zou u dan niet veelmeer de droefheid, het lijden van deze wereld, schande en oneer en de dood liefhebben, kussen en eren, daar Hij dit alles niet alleen geheiligd heeft door het aan te raken, maar ook bestreken heeft met Zijn rein bloed en gezegend heeft met een gewillig hart, en het omhelsd heeft met het alleredelste liefdesverlangen, en u bovendien hierin veel meer verdienste en loon en een veel groter goed bezit dan in andere heilsmiddelen? Hierin hebt u immers de overwinning over dood en hel en alle zonden - in de andere heilsmiddelen hebt u niets daarvan!

O, dat men toch Christus' hart zien mocht toen Hij aan het kruis hing. Zie, hoe Hij Zich inspant om de dood te doden en verachtelijk te maken. Zie, hoe vurig en vriendelijk Hij voor de vreesachtigen, die bang zijn voor dood en pijn die beide op Zich genomen heeft, en hoe bereidwillig Hij deze kelk de zieken voorgedronken heeft, opdat ook wij niet ervoor zouden terugschrikken deze drank te drinken, waar wij toch zien, dat daaruit niets kwaads, maar juist iets goeds, namelijk door Zijn opstanding, ontstaan is. Ongetwijfeld zou dan deze edelste mirre, die van Christus' lippen vloeit en die Zijn woorden bij ons aanbevelen, ons zeer liefelijk en aangenaam worden, gelijk de welriekende geur en de schoonheid van de leliën. Hiertoe vermaant Petrus ons, met deze woorden: "Daar nu Christus voor ons in het vlees geleden heeft, zo wapent gij u ook met dezelve gedachte" (1 Petrus 4: 1); en Paulus doet het als volgt: "Aanmerkt Deze, Die zodanig een tegenspreken van de zondaren tegen Zich verdragen heeft, opdat gij niet verflauwt en bezwijkt in uw zielen" (Hebr. 12: 3).

Waarlijk, wanneer wij dank zij de voorafgaande voorstellingen van het kwaad onder ons en náást ons geleerd hebben ons leed geduldig te dragen, dan worden wij thans, door deze laatste voorstelling, namelijk van een lijden dat boven en buiten ons ligt, toch wel geheel in Christus verplaatst en boven alle leed verheven; wij zullen het niet alleen gewillig lijden, maar ook liefkrijgen, wensen en zoeken. Hoe verder iemand hiervan verwijderd is des te geringer is bij hem de uitwerking van Christus' lijden, zoals bij hen die hun toevlucht nemen tot het kruisteken en het wapen van Christus om maar het leed en de dood te weren, dus om maar niet te lijden en te moeten sterven - een gezindheid die regelrecht tegen het kruis en lijden van Christus indruist.

Daarom moet in deze zevende en laatste voorstelling van het kwaad verslonden en verteerd worden alle leed dat wij te dragen hebben, zodat het ons geen pijn meer doet, maar ons lief en dierbaar is. Dit zal zeker zo zijn als de voorstelling van Christus' lijden werkelijk doordringt tot in ons hart en zich in het diepst van ons gemoed een plaats verovert. Tot zover over het eerste paneel.

Het tweede paneel: het goede

Ook op dit tweede paneel zien we zeven voorstellingen, tegengesteld aan die van het eerste paneel. De eerste voorstelling is die van het inwendig goed, de tweede die van het toekomstig goed, de derde die van het goede in het verleden, de vierde die van het goede dat van beneden komt, de vijfde die van het goede aan de linkerkant, de zesde die van het goede aan de rechterkant, de zevende die van het goede dat van boven komt.

1. De voorstelling van het goede in ons.

Wie zou in staat zijn de vele goede dingen op te sommen die ieder mens in zich heeft en bezit? Ten eerste, hoe groot zijn de sierlijkheden en gaven van het menselijk lichaam, de schoonheid, de kracht, de gezondheid, de levendigheid van het gevoel; waar dan voor de man nog bijkomt het voorrecht van zijn geslacht, dat hem in staat stelt zowel in het gezins- als in het openbare leven vele en voortreffelijke dingen te doen, waar de vrouw buiten staat!

Welnu, welk een groot voorrecht geniet u, als u door Gods genade deze heerlijke gaven tien, twintig of dertig jaar met smaak genoten hebt en dan misschien eens een dag of tien ziek bent of moeilijkheden ondervindt. Volgens 't spreekwoord zeggen deugnieten wel eens: Het is maar om één uurtje kwaad te doen! of: Een goed uur is wel een kwaad uur waard! En zullen wij dan, die zoveel goede uren in ons leven hebben, niet eens een paar kwade uren willen verdragen? Met zoveel goede dingen heeft God ons overladen, en hoe weinig kwade dingen hebben ons ternauwernood getroffen, althans de meesten onder ons - dat ziet u toch wel?

Maar bij deze weldaden alleen laat de algoede God het niet, Hij geeft ons bovendien rijkdom en een overvloedig genot van alle mogelijke dingen en goederen. En al geeft Hij dat niet aan allen, toch wel aan velen en nog het meest aan hen die te zwak zijn om zwarigheden te verdragen. Want, zoals reeds eerder gezegd is: aan wie God te weinig voorspoed of gezondheid schenkt, die geeft Hij des te meer moed, zodat alle dingen aan elkaar gelijk worden en Hij een rechtvaardige Rechter over alle mensen is. Immers, veel rijkdom geeft niet zoveel troost als een blij, vrolijk en getroost hart en gemoed. Bovendien geeft Hij aan sommigen nakroost en wat men het hoogste geluk pleegt te noemen: macht, heerschappij, eer, aanzien, roem, gunst enz - allemaal dingen, die, als het iemand vergund wordt er langer of korter tijd van te genieten, ons zonder veel moeite leren kunnen wat ons te doen staat als ons een beetje leed overkomt.

De gaven van 's mensen geest evenwel, zijn verstand, kennis, inzicht, gebruik van de taal, wijsheid, zijn nog waardevoller. En ook hierin toont zich, niet minder dan in wat we eerst noemden, de rechtvaardigheid waarmee God de wereld regeert. Want als Hij de één wat meer geeft dan de ander, komt toch die ander daardoor niet tekort, daar God in plaats van de genoemde gaven vrede, rust en een opgewekt gemoed geven kan. Met dankbaarheid moeten we in dit alles Gods goede hand opmerken. Ook moeten we er ons door laten troosten als we kleinmoedig zijn. En als God in al deze menigvuldige en grote weldaden zo nu en dan een scheutje bitterheid en tegenspoed mengt, dan moet ons dat niet te zeer verbazen.

Lekkerbekken lusten geen wildbraad zonder zout; trouwens, er is vrijwel geen eten dat lekker smaakt als het niet van zichzelf of doordat er kruiden aan toegevoegd zijn een pittige bijmaak heeft; altijd alleen maar zoetigheid gebruiken, dat houdt men niet uit. Terecht heeft iemand eens gezegd: Elk genot, als 't lang duurt, wekt tegenzin! en een ander: Zelfs de lust wordt op de duur een last! Want ons leven is er wegens de overvloed van goede dingen niet geschikt voor om het goede te genieten als er niet

wat leed aan toegevoegd wordt. Vandaar ook het spreekwoord: 't Zijn sterke benen die de weelde dragen kunnen! Ik heb al vaak over dit spreekwoord nagedacht en mij er over verwonderd dat het zo raak is. Inderdaad, in de mens zijn tegenstrijdige verlangens; de mensen die alleen maar goede dagen wensen, kunnen, als zij ze verkrijgen, ze nog slechter verdragen dan de kwade dagen.

Wat leert God ons hiermee? Niet anders dan dat het kruis zelfs bij de vijanden van het kruis wonderen doet. Aan ons leven moet wel een stukje kruis zitten, 't moet daardoor geheiligd worden opdat het niet verderft, zoals ook vlees gezouten moet worden opdat er geen wormen in komen. En waarom nemen we dan deze kruiden, die God ons doet toekomen, niet met vreugde aan? Ons leven zelf, dat het niet verdragen kan dat we alleen maar plezier hebben en weelde genieten, zou er om vragen en roepen als God deze kruiden eens niet ons deed toekomen. We moeten erkennen dat de wijze Salomo terecht van God gezegd heeft: "Hij reikt van het ene einde tot het andere einde, en regeert alle dingen nuttig" (Boek der Wijsheid 8: 1). Want als wij metterdaad het oog vestigen op al deze goederen, dan wordt ons duidelijk dat Mozes' woord waarheid is: Hij droeg hem op Zijn schouders, Hij leidde hem en behoedde hem als Zijn oogappel (Deut. 32: 10). Hiermee wordt de ondankbare mensen de mond gestopt; ik bedoel de mensen die zwetsen dat ons aardse leven veel meer kwaad verduurt dan goed geniet. 't Ontbreekt waarlijk niet aan goede dingen en aan ontelbare aardse goederen, maar alleen maar aan mensen die zo verstandig zouden moeten zijn als de psalmdichter, die zegt: "De aarde is vol van de goedertierenheden des Heeren" (Ps. 33: 5) en: "Ik zal juichen over de werken Uwer handen" (Ps. 92: 5), of als Habakuk, die zegt: "Zijn heerlijkheid bedekte de hemelen, en het aardrijk was vol van Zijn lof" (Hab. 3: 3). Daarom zingen wij dagelijks in de mis, namelijk in het Sanctus: "Hemel en aarde zijn vol van Uw heerlijkheid" (Jesaja 6: 3). Waarom? Omdat er zeer vele goede dingen zijn, waar God om geprezen wordt, maar dan alleen door die mensen die er open ogen voor hebben. Want hier geldt weer hetzelfde als wat ik gezegd heb bij de eerste voorstelling op het paneel van het kwaad, namelijk dat ieder mens evenveel lijdt als hij zelf ziet en meent. Ten aanzien van de goede dingen, de aardse goederen is het zó, dat de mens daarvan geniet evenveel als hij ziet en meent. Wel vallen die goede dingen van alle kanten ons toe en omringen zij ons, maar 't komt ermaar op aan hoe hoog ze door ons gewaardeerd worden. Alle dingen die God gemaakt heeft zijn zeer goed, maar niet alle mensen houden ze daarvoor. Denk maar aan hen van wie de psalmist zegt: "Zij versmaadden ook het gewenste land" (Ps. 106: 24).

Job biedt ons hier het mooiste en meest leerzame voorbeeld. Toen hij al zijn goederen verloren had, zei hij: "Zouden wij het goede van God ontvangen en het kwade niet ontvangen?" (Job 2: 10). Waarlijk, dit is een woord van goud, het bevat een zeer krachtige vertroosting in aanvechting. Temeer omdat Job niet alleen veel leed, maar bovendien door zijn vrouw in verzoeking gebracht werd om ongeduldig te worden, want ze zei tegen hem: "Houdt gij nog vast aan uw oprechtheid? Zegen God en sterf" (Job 2: 9). Zij wilde zeggen: "Dat is geen God, die je zo in de steek laat; waarom vertrouw je nog op Hem? Zweer Hem af, vloek Hem en erken dat je maar een sterfelijk mens bent die na dit leven niets meer te verwachten heeft!" Iets dergelijks wordt ieder man ingefluisterd door zijn vrouw, dat wil zeggen door de zinnelijkheid, namelijk in aanvechting; want onze zinnen verstaan niet de dingen die van God zijn.

Nu zijn al deze goederen áárds en alle mensen gemeen. Een christenmens echter heeft nog veel beter en voortreffelijker goederen in zich. Want hij bezit het geloof in Christus, waarvan in Ps. 45 staat: "'s Koningsdochter is geheel verheerlijkt inwendig; haar kleding is van gouden borduursel" (Ps. 45: 14). Zoals ik bij de eerste voorstelling van het kwaad, op het eerste paneel, gezegd heb, dat geen kwaad onder de mensen

ooit zo groot kan zijn dat het het kwaad dat in de mens is overtreft; zo zeg ik nu, dat het allerbeste en voortreffelijkste dat bestaat, gezocht moet worden niet buiten maar in de christenmens, en dat hij het dus zelf niet zien kan. Zou namelijk een christenmens zichtbaar ervaren wat nu nog verborgen in hem is, dan was hij reeds in de hemel; want het koninkrijk der hemelen is, zoals Christus zegt, in ons. Immers, wie het geloof heeft, heeft de waarheid en het Woord van God, wie het Woord van God heeft, heeft God Zelf, de Schepper van alle dingen. Als aan de ziel geopenbaard werd wat dit voor grote goederen zijn, dan zou zij op hetzelfde ogenblik van het lichaam gescheiden zijn, wegens een overvloeiende volheid van genade. Daarom zeg ik met reden dat alle andere goederen als het ware slechts herinneringen zijn aan deze goederen die wij in ons hebben en die God ons door gene aanduidt, daar dit tijdelijk leven het niet toelaat dat zij ons geopenbaard worden. Zij worden door God genadiglijk verborgen gehouden, tot zij de maat van hun volheid bereikt zullen hebben; net zoals goede en vrome ouders soms hun kinderen speelgoed en andere kleinigheden geven om daardoor in die kinderen de hoop op grotere dingen wakker te roepen.

Soms echter vertonen deze innerlijke goederen zich. Zij treden aan de dag als het hart met blijmoedig geloof en vertrouwen zich in God verheugt en van Hem getuigt, met lust en liefde Zijn Woord hoort en bereid en vaardig wordt om Hem te dienen in goede werken en leed te verdragen. Dit alles zijn tekenen van een wel verborgen maar toch aanwezige oneindige en onvergelijkelijke genade die deze kleine straaltjes in zacht gemurmel opborrelen laat - hoewel 't ook weleens voorkomt dat deze innerlijke genade schouwende zielen geheel en al ontsloten wordt, waardoor zij zo in verzonkenheid geraken dat zij niet weten waar zij geweest zijn, zoals Augustinus en zijn moeder (Belijdenissen IX.10) en vele anderen van zichzelf getuigen

2. De voor stelling van het toekomstig goed ofwel het goede vóór ons

De mensen die geen christenen zijn zullen in hun levensnoden weinig troost vinden in toekomstige goederen, doordat zij voor hen zeer ongewis zijn. Hoewel die zieleldrift die men de "hoop" noemt, roept vaak een grote spanning op, als wij als mensen onder elkaar, wanneer wij converseren, ons ertoe laten verleiden op betere tijden te hopen. Door deze hoop maken wij ook dikwijls op goed geluk grote plannen, ofschoon wij er steeds bedrogen mee uitkomen, zoals Christus in het evangelie leert van die man die tot zichzelf zei: "Dit zal ik doen; ik zal mijn schuren afbreken en grotere bouwen, en zal aldaar verzamelen al dit mijn gewas en deze mijn goederen; en ik zal tot mijn ziel zeggen: Ziel, gij hebt vele goederen, die opgelegd zijn voor vele jaren: neem rust, eet, drink en wees vrolijk. Maar God zei tot hem: Gij dwaas, in deze nacht zal men uw ziel van u afeisen; en hetgeen gij bereid hebt wiens zal het zijn? Alzo is het met dien, die zichzelf schatten vergadert, en niet rijk is in God" (Lukas 12: 18-21).

Toch heeft God de mensenkinderen ook weer niet zozeer verlaten dat Hij hen de hoop, dat het kwade zal wijken en het goede zal komen, ontnomen heeft, want het is hun troost. Ofschoon zij in het onzekere verkeren wat de toekomst betreft, hebben zij toch hoop en vertrouwen en dat houdt ze overeind, zodat niet het kwaad van de vertwijfeling er nog bijkomt en zij, daar zij het levensleed niet aan kunnen, iets doen wat nog veel erger is (zelfmoord plegen). Daarom is ook 's mensen natuurlijke neiging om te hopen een goede gave van God. Niet dat Hij wil dat wij ons daar op verlaten zouden, maar wèl, dat wij door deze natuurlijke hoop ons zouden laten vermanen tot de enig betrouwbare hoop, dat wil zeggen de hoop die zich op God alleen richt. Opdat de mensen tot bekering zouden komen is God lankmoedig (Rom. 2: 4). Hij laat niet terstond en ook niet iedereen met zijn onbetrouwbare hoop beschaamd uitkomen;

want wie weet, zij mochten het eens ter harte nemen en tot de ware hoop komen!

Doch de christenen hebben behalve deze natuurlijke hoop nog andere goede gaven van God, de allergrootste zelfs, die gewis en zeker eens hun deel zullen zijn – hoewel de weg er naar toe door dood en lijden heen loopt! Natuurlijk verheugen ook zij zich in die algemeen menselijke, maar onbetrouwbare hoop, dat de nood van het heden eens zal ophouden en het goede in ons leven zich vermeerderen zal. Hoewel, er is iets anders wat hen meer ter harte gaat, namelijk dat Gods bijzondere gaven, die alleen zij ontvangen hebben, vermeerderd worden, te weten: de waarheid in Christus, waarin zij van dag tot dag toenemen, en waarvoor zij leven en hopen. Bovendien hebben zij, zoals ik al opmerkte, nog twee weldaden van God tegoed als zij gaan sterven.

Immers, dan zal, ten eerste, door de dood voor hen een einde gemaakt worden aan alle leed en moeilijkheden van het aardse leven, zoals geschreven staat: "Kostelijk is in de ogen des Heeren de dood Zijner gunstgenoten" (Ps. 116: 15), en: Ik leg me neder en slaap geheel in vrede (Ps. 4: 9), en: "De rechtvaardige indien hij vroeg komt te sterven, zal in de rust zijn" (Boek der Wijsheid 4: 7).

Hier staat tegenover dat de dood van de goddelozen voor hen het begin van alle smarten is; zoals geschreven staat: Verschrikkelijk is de dood der zondaren (Ps. 34: 22), en: "De goddeloze man zullen de verschrikkingen aangrijpen als hij te gronde gaat" (Ps. 140: 12). Lazarus zal getroost worden maar de rijke man zal gepijnigd worden, want de één heeft het kwade en de andere het goede reeds in dit leven ontvangen (Luk. 16: 25). Vandaar dat het de christen altijd goed en voorspoedig gaat, hetzij hij leeft hetzij hij sterft. Zo heerlijk is het een christenmens te zijn en in Christus te geloven! Paulus zegt daarvan: "Het leven is mij Christus, en het sterven is mij gewin" (Fil. 1: 21), en: "Niemand van ons leeft zichzelf en niemand sterft zichzelf; want hetzij dat wij leven, wij leven den Heere, hetzij dat wij sterven, wij sterven den Heere; hetzij dan dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren" (Rom. 14: 7-8).

Dit geloofsvertrouwen heeft Christus voor ons verworven, doordat Hij gestorven en opgestaan is, opdat Hij een Heere over levenden en doden zijn zou, die de macht bezit ons vrij te maken, ons te verlossen, ons de zekerheid des geloofs te geven in leven en sterven, zoals Ps. 23 zegt: "Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij; Uw stok en Uw staf die vertroosten mij" (Ps. 23: 4). Zie hier welke winst de dood ons oplevert! Raakt ons dit niet, dan is dat een bewijs dat ons geloof in Christus nog zwak is. Dan waardeert men blijkbaar niet genoeg het loon en de winst van een zalige dood; dan gelooft men nog niet dat de dood iets goeds is; dan ondervindt men nog last van de oude Adam en van de wijsheid van het vlees, die dan nog al te sterk zijn. Wij moeten er alles op zetten dat we nog eens zo ver komen dat wij de dood als een weldaad zien en liefhebben. 't Is iets geweldigs dat de dood, die voor anderen het ergste van alles is, voor ons de grootste weldaad werd. Als het dit niet was wat Christus voor ons verwierf, wat heeft Hij dan wèl verworven dat die hoge prijs die Hij betaald heeft, namelijk de gave van Zichzelf, waard was? Wat Hij gedaan heeft is ongetwijfeld een goddelijk werk geweest - laat daarom niemand er zich over verwonderen dat Hij het kwade veranderd heeft in het hoogste goed.

Voor de gelovigen is de dood dus zelf dood. Hij heeft voor hen niets afschrikwekends meer, dan alleen zijn uiterlijk aanzien. Het is met hem net als met een slang, die, als hij gedood is, er even schrikwekkend uitziet als tevoren, maar het is maar uiterlijke schijn, want in werkelijkheid is het monster dood en onschadelijk. Ja, zoals de levende slangen in de woestijn eens stierven bij het zien van de koperen slang die

op bevel van God opgericht was (Num. 24: 8v), zo sterft thans onze dood als wij maar gelovig zien op Christus' dood; er blijft dan van hem niet meer dan een schim over. Zo heeft God in Zijn grote barmhartigheid ons zwakken in het geloof reeds eeuwen geleden als in een mooi beeld laten zien dat Hij de kracht van de dood, hoewel deze zelf nog voortbestaat, gebroken heeft, zodat er nog maar een schaduw van hem overgebleven is; de dood wordt in de Schrift meestal een "slaap" genoemd.

Vervolgens, ook dit behoort tot het goede van de dood dat hij niet alleen het levensleed afsluit en afsnijdt, maar ook - en dat is nog veel meer - aan onze zonden en overtredingen een grens stelt. En dit maakt, zoals we reeds zagen, voor gelovige zielen de dood nog begeerlijker dan wat wij zoëven noemden. Want de noden van de ziel: onze zonden, zijn onvergelykelijk veel erger dan de noden van het lichaam. Alleen al deze noden maken, als wij maar open ogen er voor hebben, de dood zeer lief. En is dat niet zo, dan hebben wij daarmee een bewijs dat wij de noden van onze ziel nog niet voldoende kennen en ervaren, en ook niet voldoende haten. Daar echter ons leven hoogst gevaarlijk is, omdat de zonde in haar slangengedaante ons aan alle kanten belaagt en wij helaas niet zonder zonden leven kunnen - daarom is de dood het beste wat er is; hij verlost ons van deze aanvechtingen en snijdt de zonde geheel van ons af. Daarom staat er tot lof van de rechtvaardige dit geschreven: "Hij heeft God behaagd en is door Hem bemind; en levende onder de zondaren werd hij weggenomen. Hij werd weggerukt, opdat de boosheid zijn verstand niet zou veranderen, of list zijn ziel bedriegen. Want de betovering der boosheid verdonkert het goede; en omdrijving van de lust keert een gemoed om, dat zonder kwaad is. In weinig tijds volmaakt geworden zijnde, heeft hij lange tijden vervuld. Want zijn ziel was de Heere aangenaam, daarom heeft Hij gehaast hem uit het midden der boosheid weg te nemen" (Boek der Wijsheid 4: 10-14).

Zo is dan de dood, die voor de mens een straf op de zonde was, door Gods barmhartigheid voor de christen het einde van de zonden en het begin van het leven en de gerechtigheid geworden. Daarom, wie het leven en de gerechtigheid liefheeft, die moet als vanzelf ook de dienaar van het leven en de gerechtigheid, ofwel de plaats waar beide ons bereid worden, niet vrezen maar liefhebben; anders zal hij nooit tot het leven komen, noch de gerechtigheid ooit verkrijgen. Wie hier nog niet aan toe is, moet er om bidden. Daartoe immers zijn ons geleerd de woorden: "Uw wil geschiede" (Matth. 6: 10). Van onszelf kunnen we namelijk Gods wil niet doen, vandaar deze bede. Juist doordat wij de dood vrezen hebben wij dood en zonde lief, terwijl wij het leven en de gerechtigheid zouden moeten liefhebben.

De dood is er op Gods bevel, met als taak de zonden te vernietigen. Dit kunnen we hieruit afleiden, dat God hem Adam opgelegd heeft onmiddellijk na zijn val, als het ware als een middel om van de zonde bevrijd te worden, en zelfs nog vóór Hij Adam uit het paradijs verdreef - om ons te tonen dat de dood helemaal niet kwaad is, maar ons enkel het goede brengt; immers nog in het paradijs is hij ons als het ware als boete- en genoegdoening opgelegd: Zeker, het is waar, dat de dood in de wereld gekomen is door de arglistigheid van de duivel; maar Gods goedheid is het dat Hij deze dood - aldus bij ons binnengedrongen - niet enkel schade aanrichten laat, maar hem van het begin af ingesteld en gebruikt heeft als straf op de zonde, om de zonde te doden.

God heeft dat hierdoor aangetoond dat Hij, hoewel Hij Adam reeds - toen Hij hem Zijn gebod gaf - tevoren de dood aangezegd had, daarna toch niet zweeg, maar hem opnieuw de dood oplegde en tegelijk aan Zijn gebod de scherpste ontnam, ja daarbij zelfs de dood niet met één syllabe vermeldde, maar zei: Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren: en: Totdat gij tot de aarde wederkeert, omdat gij daaruit genomen zijt:

(Gen. 3: 19) zodat het lijkt of God hier reeds de dood haatte, zozeer dat Hij hem niet eens bij de naam noemen wilde, overeenkomstig het woord van de Psalmddichter: Hij haat de toornen heeft lust tot het leven (Ps. 30: 6). Naar het schijnt spreekt Hij zo omdat Hij, als de dood niet noodzakelijk was geweest om de zonde uit de wereld te ruimen, niets van hem had willen weten noch hem had willen noemen, laat staan hem de mens opleggen. Zie hier dan, hoe God, tegenover de zonde, die de oorzaak van de dood is, van Zijn kant niets anders dan juist die dood gezet heeft, zodat men zien kan hoe waar het woord is van die dichter, die zegt: "Wie tot doden aanzet, gaat aan zijn eigen kunst te gronde" (Ovidius). Dit geldt ook van de zonde, zij wordt door de dood, die zij zelf voortgebracht heeft, gedood en omgebracht, zoals adders door haar eigen jongen (Plinius). Welk een verrukkelijk schouwspel: De zonde die te gronde gaat, niet door toedoen van een vreemde maar door wat zij zelf voortgebracht heeft, gedood met haar eigen zwaard, net als Goliath, wiens hoofd afgeslagen werd door zijn eigen zwaard (1 Sam. 17: 51). Want ook Goliath was een beeld van de zonde, die reus voor wie allen bang waren behalve de kleine David, dat is Christus, Die geheel alleen hem verslagen heeft, hem met zijn eigen zwaard het hoofd afslaat en dan zegt dat er geen beter zwaard is dan dit (1 Sam. 21: 9).

Als wij denken aan de grote blijdschap die er te genieten is in de kennis van Christus' kracht en aan de gaven van Zijn genade, hoe zou een beetje levensleed ons dan nog kwellen kunnen? Hoeveel leed ons mogelijk nog te wachten staat, wij zien er evenveel goeds in!

3. De voorstelling van het goede achter ons ofwel het goede in het verleden

Als wij uitgaan van het tegendeel, namelijk van de voorstelling van het kwade dat achter ons ligt, zoals door ons reeds beschreven, zullen wij het goede als vanzelf in het oog krijgen - maar laten we hem die dit goede graag zien wil te hulp komen! Op dit punt is Augustinus in zijn "*Belijdenissen*" een voortreffelijk leidsman, want in dit boek verhaalt hij zeer kostelijk de weldaden die God hem vanaf de moederschoot bewezen had. Hetzelfde doet de mooie 139^e Psalm: "Heere, Gij doorgrondt mij" (Ps. 139: 1), waar de dichter in grote verwondering over Gods voorzienigheid, onder meer dit aan toevoegt: "Gij weet mijn zitten en mijn opstaan, Gij verstaat van verre mijn gedachten" (Ps. 139: 2), als wilde hij zeggen: Wat ik ooit gedacht, wat ik ooit gedaan heb, en hoeveel ik ooit bereik of bezit - ik zie nu dat ik het niet aan mijzelf, mijn kracht en inspanning, maar aan Uw zorg, die al sinds lang zich over mij uitstrekt, te danken heb; kortom: "Al mijn wegen zijn U bekend. Als er nog geen woord op mijn tong is, zie, Heere, Gij weet het alles" - dus, alles is in Uw handen! (Ps. 139: 2-4).

Dit alles kunnen we leren uit eigen ervaring; want als wij op ons leven terugzien, verwonderen wij ons er dan niet over, dat wij zoveel dingen gedacht, gedaan, gewild en gezegd hebben die wij in het geheel niet voorzien konden? O hoeveel zouden wij anders gedaan hebben als het in onze vrijheid gestaan had! Nu pas bemerken wij dat; wij zien namelijk dat Gods zorg zo bestendig over ons uitgestrekt en ons zo nabij geweest is, dat wij noch tot spreken, noch tot willen, noch tot denken in staat zouden zijn geweest als Hij het ons niet gegeven had. Daarom staat er in het Boek der Wijsheid: "Want in Zijn hand zijn beide wij en onze woorden" (Boek der Wijsheid 7: 16). En Paulus zegt: "Het is dezelfde God, Die alles in allen werkt" (1 Kor. 12: 6). Waarom schamen we ons dan niet, wij gevoelloze en verharde mensen, wij die toch door eigen ondervinding geleerd hebben en met onze eigen ogen aanschouwen hoe trouw de Heere tot op deze dag toe voor ons gezorgd en al wat nodig is ons gegeven heeft? En desondanks zijn wij niet in staat om, bij het levensleed dat ons overkomt, ons aan Hem toe te vertrouwen en doen wij alsof Hij ons verlaten heeft of althans ons

zou kunnen verlaten! Geheel anders deed de dichter van Psalm 40, die immers zei: "Ik ben wel arm en nooddruftig, maar de Heere denkt aan mij". Augustinus, in zijn commentaar op deze Psalm, merkt hier bij op: "Moge Hij voor u zorgen die u geschapen heeft! Zou Hij die al voor u gezorgd heeft eer u op deze wereld kwam, u nu, nu u er bent, in de steek laten?"

Maar zie, wij matigen ons aan God gedeeltelijk van Zijn heerschappij over ons te beroven! Hem laten wij weliswaar het feit dat Hij ons geschapen heeft - hoewel, dat doen we slechts ternauwernood en zeer lauw! aan onszelf echter kennen wij toe de zorg voor onszelf. Alsof Hij die ons geschapen heeft, daarna terstond Zijn hand van ons zou hebben afgetrokken en het aan óns zou hebben overgelaten ons leven te besturen!

Wanneer onze eigen wijsheid en onze wereldse berekeningen ons trachten te verhinderen Gods zorg voor ons te zien, geholpen door het feit dat wellicht veel inderdaad gebeurd is volgens ons plan en voornemen, laten we dan met Ps. 139 weer daartoe terugkeren dat wij op onszelf zien en zeggen: "Mijn gebeente was voor U niet verholen, als ik in het verborgen gemaakt ben" (Ps. 139: 15), dat wil zeggen: Gij zag en vormde mijn gebeente in het moederlichaam, "en als een borduursel gewrocht ben, in de nederste delen der aarde", dat wil zeggen: Gestalte en vorm van mijn lichaam waren U niet verborgen, toen ik inwendig in de schoot van mijn moeder rustte, want U was het die er vorm aan gaf!

Wat zou de psalmdichter met al deze woorden anders willen zeggen dan dat God ten allen tijde zonder ons zorg voor ons gedragen heeft? Daarvoor gebruikt hij dit geweldige beeld. Immers wie zou zich er op beroemen kunnen, er ook maar iets toe bijgedragen te hebben dat hij in 's moeders lichaam gevormd is? Wie heeft onze moeder haar zorgzaamheid gegeven, zodat zij ons te drinken gaf, liefkoosde, koesterde en al die moederplichten vervulde, terwijl wijzelf ons nog niet eens bewust waren te leven? Kortom: die diensten ons bewees, waarvan wij niemendal wisten en zelfs nu nog niets weten zouden als wij niet bij anderen zagen gebeuren wat eertijds onze moeder voor ons deed, en op die grond geloofden, dat het ook met ons zo gegaan is? Deze diensten vielen ons immers ten deel als werden zij bewezen aan slapenden of doden, ja: ongeborenen - tenminste wat ons zelfbewustzijn betreft.

Zo zien we dus dat Gods ontfermingen en vertroostingens ons dragen, zonder dat wij er zelf ook maar iets toe bijdragen. En toch twijfelen wij, ja vertwijfelen wij zelfs of Hij ook tot op de dag van heden voor ons zorgt. Maar die ervaring dan, die ik zoëven noemde? Als die er niet toe in staat is de mens te leren op God te vertrouwen, wat dan nog wel? Ik zou het echt niet weten. Wij zien haar allerwege plaatsvinden, waar ook maar kleine kinderen ons onder de ogen komen. Zij worden ons tot een voorbeeld gesteld. Zo komt God tegemoet aan ons onverstand en de hardheid van ons hart. Het moet alles dienen tot onze beschaming, wanneer ook maar de geringste twijfel bij ons opkomt of het goede en het kwade wel van God komen, door Zijn zorg ons ten deel vallen. Petrus zegt dan ook: "Werpt al uw bekommernis op Hem, want Hij zorgt voor u" (1 Petrus 5: 7). En in Psalm 55 staat: "Werp uw zorg op de Heere, en Hij zal u onderhouden" (Ps. 55: 23). En Augustinus zegt in zijn "Belijdenissen" tot zichzelf: "Wat staat gij op uw eigen voeten en kunt toch niet op eigen voeten staan? Werp u op Hem, vrees niet; Hij zal Zich niet onttrekken, zodat gij valt" (VIII. XI. 27). En in 1 Petrus 4 staat: "Zo dan ook die lijden naar de wil Gods, dat zij hun zielen Hem als de getrouwe Schepper bevelen met weldoen" (1 Petrus 4: 19).

O als een mens op deze wijze zijn God erkende, hoe zeker, hoe gerust en hoe vrolijk zou hij leven! Hij zou in waarheid een God hebben, want hij zou met zekerheid weten

dat alles wat hem wedervaart, hem overkomen is en nog steeds overkomt naar Gods goede wilsbeschikking. Petrus' woord staat vast: "Hij zorgt voor u". Zou er een woord zijn dat ons zoeter in de oren klinkt? "Daarom", zegt hij, "werpt al uw bekommernis op Hem". Doen wij dat niet, willen wij toch voor onszelf zorg dragen, wat doen we dan anders dan in vermetelheid Gods zorg over ons tegenwerken en tegelijk ons eigen leven door veel bezorgdheid en onrust somber, moeiteloos en angstig maken? En dat alles voor niets, want we bereiken er niets mee wat ons tot zegen strekt.

Het is zoals de Prediker zegt "ijdelheid der ijdelheden" en "kweuling des geestes" (Pred. 1: 2 en 14). Over deze ervaring spreekt dit hele boek van de Schrift, daar het geschreven is door iemand die in zijn leven veel meegemaakt heeft, maar in dit alles niets dan moeite, ijdelheid en hartzeer gevonden heeft, zodat hij tot de slotsom komt (Pred. 5: 18; 9: 7 en 9), dat het een gave van God is als een mens eet en drinkt en vrolijk is met zijn vrouw, dat betekent: zonder zorg geleefd heeft, de zorgen aan God gelaten heeft! Wij moeten daarom voor niets anders zorg dragen dan alleen voor dit ene, dat wij het zelf zouden doen en God de zorg voor ons uit handen zouden nemen.

Al het andere zal ieder zelf vinden kunnen als hij het tegenovergestelde na gaat van wat ik reeds gezegd heb over het kwade uit het verleden, en trouwens ook uit de beschouwing van eigen leven, in zoverre het achter hem ligt.

4. De voorstelling van het goede van beneden ofwel onder ons

Tot nu toe hebben wij het goede nagespeurd dat ons bezit is en dat zich in ons bevindt. Laten we nu ook zien op het goede in anderen en dus buiten ons.

Wij bezien dan ten eerste het goede in hen die onder ons zijn, dat wil zeggen de doden en verdoemden. Dat moet toch wel iets merkwaardigs zijn: het goede bij doden en verdoemden: En toch, zo groot is allerwege de kracht van Gods goedheid dat ook daar waar het ergste kwaad en het hoogste leed gevonden worden, toch nog iets goeds te zien en op te merken valt. En werkelijk, het is zo: Want niet zodra gaan wij die mensen, de doden en verdoemden vergelijken met onszelf of wij zien welk een onschatbaar voorrecht wij genieten - immers, hoeveel moeten zij lijden waar wij vrij van zijn! Zovele smarten van dood en hel! En daartegenover bij ons even zovele voorrechten. En naarmate die smarten groter zijn, zijn ook onze voorrechten groter. Dit alles mag men niet in lichtzinnigheid gering achten, want het predikt ons op geweldige wijze de barmhartigheid van God. Wanneer wij deze dingen toch gering achten, wat is het gevaar dan groot dat wij ondankbaar bevonden worden en met hen hetzelfde oordeel ondergaan of in nog erger pijnen komen zullen. Daarom, wanneer die anderen zien lijden en horen kermen, moeten wij ons in Gods goedheid jegens ons des te meer verheugen; volgens hetgeen wij lezen in Jes. 65 "Ziet, Mijn knechten zullen eten, doch gij zult hongeren; ziet, Mijn knechten zullen drinken, doch gij zult dorsten; ziet Mijn knechten zullen blijde zijn, doch gij zult beschaamd zijn; ziet, Mijn knechten zullen juichen van ganser harte, maar gij zult schreeuwen van harteleed en van verbreking des geestes zult gij huilen; en gij zult uw naam Mijn uitverkorenen tot een vervloeking laten..." (Jes. 65: 13-15).

Kortom, zoals ik gezegd heb: de voorbeelden van hen die in zonden sterven en verdoemd zijn - voorbeelden waarvan Gregorius in zijn "Dialog" er zoveel geeft - zijn ons nuttig tot vermaning en brengen ons dit voordeel dat wij wijs worden. "Gelukkig is de man die uit het onheil van de ander voorzichtigheid leert", zegt het spreekwoord. Helaas maken deze voorbeelden en het profijt dat we er van hebben slechts weinig indruk op ons, omdat het alles zo bekend en vanzelfsprekend is. Toch moeten zij gerekend worden tot de grootste gaven van God, en zij worden dan ook bij

hen die een verstandig hart hebben hoog geacht.

Een groot deel van de Heilige Schrift is op deze vermaning en de zegen er van gericht; namelijk elke plaats de Schrift die spreekt over Gods toorn, Zijn oordelen en bedreigingen. Hoeveel heilzaam onderwijs wordt ons hier gegeven! En dat alles heilzaam bevestigd door de voorbeelden van die ongelukkigen. Deze voorbeelden zullen echter pas dán indruk op ons maken als wij ons in de gemoedstoestand van hen verplaatsen die ons deze voorbeelden bieden en wij tot op zekere hoogte hun plaats innemen, als waren wij wat zij thans zijn. Want dan zullen deze voorbeelden ons schokken en uitdrijven tot het loven en prijzen van de goedheid van God, die ons voor hun lot bewaard heeft.

Maar laten wij hen nu ook vergelijken met God Zelf, opdat wij aan hen Gods gerechtigheid zien. Weliswaar is dat een hachelijke zaak, maar toch willen wij het wagen. Want daar God een rechtvaardig Rechter is, moeten wij ook Zijn gerechtigheid liefhebben en loven. Ja wij dienen vreugde in Hem te hebben ook dan wanneer Hij zondaren naar lichaam en ziel te gronde laat gaan, omdat in dit alles Zijn allerhoogste en onuitsprekelijke gerechtigheid zo heerlijk schittert. En zo is dus ook de hel niet minder dan de hemel vol van God en het hoogste goed. Daarom moeten wij zowel Zijn gerechtigheid of Zijn oordeel als Zijn barmhartigheid beide gelijkelijk liefhebben, loven en prijzen.

In deze zin zegt David: "De rechtvaardige zal zich verblijden, als hij de wraak aanschouwt, hij zal zijn voeten wassen in het bloed van de goddeloze" (Ps. 58: 11). En om deze reden verbood de Heere Samuel, dat hij nog langer om Saul treurde en zei Hij: "Hoelang draagt gij leed om Saul, die Ik toch verworpen heb, dat hij geen koning zij over Israel?" (1 Sam. 16: 1); als wilde Hij zeggen: Mishaagt Mijn wil u zozeer dat u 's mensen wil boven Mij stelt?

Kortom, door heel het Psalmboek heen hoort u een stem van lofprijzing en vreugde die zegt: De Heere is "een Rechter der weduwen" (Ps. 68: 6), en dat Hij "de rechtzaak van de ellendige" en "het recht der noodduftigen" (Ps. 140: 3) uitvoert; verder, dat Zijn vijanden te schande worden, de goddelozen omkomen zullen en meer van dien aard.

Wil iemand met het geslacht der bloeddorstigen, dat de rechtvaardigen, ja Gods Zoon doodt en met de bende der goddelozen uit verdwaasde barmhartigheid medelijden hebben, dan zal hij geacht worden als iemand die uit hun goddeloosheid vreugde schept en hun daden goedkeurt. Zulk één verdient met hen op dezelfde wijze om te komen. Hij wil hun zonden niet gewroken zien en daarom zal hij te horen krijgen wat er staat in 2 Samuel 19: Gij hebt lief die u haten en haat die u liefhebben (2 Sam. 19: 6). Dit zei Joab tegen David, toen hij om Absalom, die hem goddeloos had willen vermoorden, zo hevig treurde. Laten wij daarom bij deze voorstelling, namelijk van het goede beneden ons, samen met alle heiligen ons verheugen in de vroomheid die hun aller deel is, maar ook in Gods gerechtigheid die hun vervolgers rechtvaardig straft, om Zijn uitverkorenen uit hun handen te verlossen. En zo ziet u, hoe aan de doden en verdoemden geen kleine en geringe maar grote dingen zich heerlijk openbaren, namelijk de bezoeking van het onrecht dat alle heiligen hier op aarde hebben moeten lijden en ook u lijdt, tenminste als ook u tot de rechtvaardigen behoort.

Geen wonder, dat God wraak neemt op uw vijand ook door hetgeen u thans lijdt. Ik bedoel de vijand van de zonde, in uw vlees! Treur daar niet over, maar verblijd u veeleer! Het is Gods heerlijke gerechtigheid. Ofschoon u Hem daar niet om gebeden hebt, doodt en vernietigt Hij op deze wijze in u uw ergste vijand: de zonde. Heb geen medelijden met deze vijand. Hebt u dat toch dan wordt u geacht een vriend van de

zonde - die haar vreselijk werk in u doet, en een vijand van de gerechtigheid te zijn. Hoed u daarvoor met alle ijver, opdat niet ook tot u gezegd moet worden: U hebt lief die u haten en haat die u liefhebben (2 Sam. 19: 6). U moet twee dingen doen. Van harte instemmen met Gods gerechtigheid als zij strijd voert tegen uw zonde. Maar dan ook, met diezelfde gerechtigheid Gods instemmen als zij strijd voert tegen de zondaren, de vijanden van de heiligen en van God Zelf! U ziet nu, hoe onder het ergste leed nog het hoogste goed openbaar komt, en hoe wij onder het zwaarste lijden nog vrolijk kunnen zijn, niet vanwege dat lijden zelf, maar vanwege Gods gerechtigheid, die ons recht verschaft.

5. De voorstelling van het goede aan onze linkerkant

Hier zien wij onze tegenstanders die nog in leven zijn - in onze vorige voorstelling immers hadden wij het oog op hen die hun vonnis reeds ontvangen hebben en aan de duivelen gelijk geworden zijn. Het past ons hen met andere gedachten aan te zien dan de vorigen; en een tweevoudige weldaad van God in hen op te merken.

Ten eerste, wij zien dat zij tijdelijke goederen in zo grote overvloed bezitten, dat zij om hun groot aards geluk bijna ook door de profeten benijd zijn. Zie Ps. 73 "Maar mij aangaande, mijn voeten waren bijna uitgeweken, mijn treden waren bijkans uitgeschoten. Want ik was nijdig op de dwazen, ziende der goddelozen vrede" (Ps. 73: 2-3) en wat verderop: "Ziet, deze zijn goddeloos, nochtans hebben zij rust in de wereld, zij vermenigvuldigen het vermogen" (Ps. 73: 12). Zie ook Jer. 12 "Gij zoudt rechtvaardig zijn, o Heere, wanneer ik tegen U zou twisten; ik zal nochtans van Uw oordelen met U spreken; waarom is der goddelozen weg voorspoedig, waarom hebben zij rust, allen die trouweloos trouweloosheid bedrijven?" (Jer. 12: 1). Want waartoe anders stort de Heere God zoveel goederen vergeefs over ze uit en laat Hij hen te gronde gaan dan om óns te troosten en te tonen hoe goed en mild Hij is voor hen die oprecht van hart zijn, zoals diezelfde Psalm 73 zegt? Hij die voor de bozen al zo goed is, hoeveel te meer zal Hij het zijn voor de goeden!

Maar 't is waar, Hij bezoekt de goeden ook met vele tegenspoeden, en dat terwijl Hij de goddelozen alle leed bespaart. Waarom? Opdat deze oprechten niet alleen als het goede zichtbaar is, maar ook als het verborgen en nog toekomstig is, toch Hem belijden als hun goede God en met dezelfde Psalm 73 zeggen: "Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen, ik zet mijn betrouwen op de Heere HEERE, om al Uw werken te vertellen" (Ps. 73: 28). 't Is alsof de dichter hier wil zeggen: Ook als mij lijden overkomt waarvan ik anderen vrij zie, heb ik toch het vertrouwen dat God mij nog veel meer genegen is dan hen. Zo wordt het zichtbare geluk van de bozen ons een prikkel om te hopen op onzichtbare goederen en tevens om de tegenspoeden die wij lijden gering te achten; net zoals Christus ons geleerd heeft in het evangelie naar Mattheus, waar Hij beveelt te zien op de vogelen des hemels en de leliën des velds (Matth. 6: 26) en dan zegt: "Indien nu God het gras des velds, dat heden is en morgen in de oven geworpen wordt, alzo bekleedt, zal Hij u niet veel meer kleden, gij kleingelovigen?" (Matth. 6: 30). Zo wordt dan, als wij de goederen die de bozen in overvloed bezitten, vergelijken met de tegenspoeden die wij lijden, ons geloof geoefend. Wij leren ons vertroosten in God - en die troost alleen is heilig. Op deze wijze geschiedt wat er staat in Rom. 8 "En wij weten dat degenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede, namelijk degenen die naar Zijn voornemen geroepen zijn" (Rom. 8: 28).

Het tweede dat we hier zien is nog veel wonderbaarlijker: ook de boosheden en

zonden van anderen zijn voor ons goede dingen, doordat God ons daardoor opvoedt! Want hoewel ze voor de zwakken een aanstoot en ergernis zijn, zijn ze daarentegen voor de sterken een oefening in de deugd en een aanleiding om tegen de zonden te strijden en de verdiensten te vermeerderen. Immers, "zalig is de man die de verzoeking verdraagt; want als hij beproefd zal geweest zijn, zal hij de kroon des levens ontvangen" (Jak. 1: 12). Bestaat er een grotere verzoeking dan een menigte slechte voorbeelden? Dat de wereld één van de vijanden van Gods heiligen genoemd wordt is toch om deze reden dat zij met haar verleidingen en haar goddeloze werken ons bekoort, nodigt en van Gods weg lokt op haar weg, zoals in Gen 6 beschreven staat: "En het geschiedde, als de mensen op de aardbodem begonnen te vermenigvuldigen, en hun dochters geboren werden, dat Gods zonen de dochteren der mensen aanzagen, dat zij schoon waren, en zij namen zich vrouwen uit allen, die zij verkozen hadden" (Gen. 6: 1-2), en in Num. 25 "En Israël verbleef te Sittim, en het volk begon te hoereren met de dochteren der Moabieten" (Num. 25: 1).

Daarom is het heilzaam voor ons steeds door één of ander ongemak gekweld te worden, opdat wij zwakken ons niet stoten aan de ergernissen van de wereld, in de zonde verstrikt raken en vallen. Zie hoe Petrus Lot gelukkig geprezen heeft omdat hij geleden heeft onder de schandelijke levenswandel van de mensen in Sodom, om daardoor in zijn rechtvaardigheid toe te nemen (2 Petrus 2: 7). 't Is beslist nodig dat er zulke ergernissen zijn, die ons zowel strijd als overwinning brengen. Maar "wee de wereld van de ergernissen" (Matth. 18: 7). Welnu, als God ons reeds zoveel goeds geeft in de zonden van anderen, hoeveel te meer wil Hij dan - naar wij geloven - ons in ons eigen ongemak, dus onze tegenspoeden, veel goeds bereiden; al zijn helaas wij en ons vlees geneigd daar anders over te oordelen.

Niet minder voordeel en goeds brengt de wereld ons door haar vijandschap, die ook een bepaalde kant van haar boosheid is. Want wat zij met haar lokmiddelen niet inpalmen en met haar ergernissen niet ten val brengen en naar zich toe halen kan, dat poogt ze door lijden van zich te stoten en door straffen in onrust en beroering te brengen. Zij tracht zonder ophouden of door haar verkeerd voorbeeld ons in verzoeking te brengen of haar woede aan ons te koelen, ons te kwellen met haar straffen. Want zij is dat monster Chimaera waarvan het hoofd er zo bekoorlijk uitziet als dat van een jonge vrouw, het lichaam zo schrikwekkend als dat van een leeuw en de staart zo giftig is als die van een slang - want wat de wereld uiteindelijk brengt is niets dan vergif en dood; en dat geldt zowel van haar genot als van haar tyrannie. Maar God die ons in de zonden van de wereld veel goeds laat vinden, laat ook haar vervolgingen ons tot voordeel zijn. Hij heeft bepaald dat ze ons niet tevergeefs en zonder profijt treffen; zij vermeerderen ons welzijn. Ja, juist door wat onze vijanden bedoelen als ons nadeel, verkrijgen wij voordeel. 't Is met ons in dit opzicht als met de kleine kinderen die Herodes doden liet (Matth. 2), waarvan Augustinus zegt: "Nooit had Herodes hen van zoveel profijt kunnen zijn wanneer hij aan Gods wil gehoorzaam was geweest dan nu, door zijn haat". En de heilige Agatha, toen ze juichend de gevangenis inging, alsof ze naar een bruiloft ging, verklaarde: "Als gij niet mijn lichaam door uw beulen zo mishandelen liet, kon mijn ziel niet met de zegepalm van de overwinning het paradijs ingaan, zomin de tarwekorrels in de schuren verzameld kunnen worden als zij niet op de dorsvloer hard geslagen en van kaf gezuiverd worden" (Legenda aurea).

Maar wat praat ik nog, ik die arm aan woorden ben, daar de hele Schrift, de geschriften en woorden van alle vaders, de werken en daden van alle heiligen op dit punt overeenstemmen en allen zeggen dat zij de gelovigen het meest profijtelijk zijn

die hen het meest kwaad doen, namelijk als men het maar op de rechte wijze weet te dragen; zoals Petrus zegt: "En wie is het, die u kwaad doen zal, indien gij navolgers zijt van het goede?" (1 Petrus 3: 13); en Psalm 89 "De vijand zal hem niet dringen, en de zoon der ongerechtigheid zal hem niet onderdrukken" (Ps. 89: 23).

Maar hoe zit dat, vraagt u? Immers de vijand slaagt er zo vaak in één van ons te doden. En kan men dan toch zeggen, dat hij ons niet schade toebrengt? Zeker, want juist hierdoor is hij ons het meest profijtelijk.

Zo zien we - tenminste als we wijs zijn - dat we omringd zijn van het goede, te midden van het louter goede, en toch tegelijk te midden van het kwade wonen. Alle dingen zijn wonderlijk gemengd, liggen door Gods goede regering door elkaar heen.

6. De voorstelling van het goede aan onze rechterkant

Hier zien wij de gemeente van de heiligen, de nieuwe schepping van God, onze broeders en vrienden bij wie wij het louter goede zien, loutere troost vinden. Wij zien dat wel niet altijd met de ogen van het lichaam - want voor de lichamelijke ogen lijken zij vaak tot het tegenovergestelde, dus de kwade dingen te behoren - maar met onze geestelijke ogen. Evenwel, er zijn aan hen ook goede dingen die men wèl met de ogen van het lichaam zien kan, en die zijn niet te versmaden; veeleer moeten we erkennen dat God ook daarmee ons troost.

Immers ook Psalm 73 waagt het niet allen te veroordelen die in deze wereld rijkdom verkregen hebben, maar zegt: "Indien ik zou zeggen: Ik zal ook also spreken: ziet, zo zou ik trouweloos zijn aan het geslacht Uwer kinderen" (Ps. 73: 15), dat betekent: als ik zou hebben willen zeggen, dat allen die rijk, gezond en geëerd zijn slecht zijn, dan had ik ook Uw heiligen veroordeeld, want ook velen van Uw heiligen behoren hiertoe. Ook Paulus heeft de mensen niet verboden rijk te zijn, hij heeft Timotheüs slechts geleerd de rijken van deze wereld te gebieden niet hoogmoedig te zijn (1 Tim. 6: 17). En van Abraham, Izaäk en Jakob vermeldt de Schrift dat zij rijk geweest zijn (Gen. 13: 2; 26: 12; 32: 11). Verder, Daniël en zijn vrienden behoorden tot de aanzienlijken, zelfs in Babel (Dan. 2: 48v). En vele koningen in Juda, hoewel koningen, waren heilige mannen. Op dezen heeft de psalmdichter het oog als hij zegt: "Zo zou ik trouweloos zijn aan het geslacht Uwer kinderen", dat wil zeggen: ook Uw kinderen veroordelen.

God geeft dus, zoals ik al zei, de Zijnen ook aardse goederen, soms in overvloed, hun en anderen tot troost. Maar hun eigenlijke goederen zijn het niet. Ze zijn voor hen een schaduwbeeld en een teken van de eigenlijke, ware goederen: geloof, hoop, liefde en andere genadegaven en geschenken, die allen door de liefde ons meegedeeld worden. Dit is nu de "gemeenschap der heiligen", waarin wij roemen. En wie zou, ook in de grootste tegenspoed, niet vol moed zijn, als hij - geheel naar waarheid - gelooft dat al wat die heiligen aan goeds bezitten van hem is en dat omgekeerd al zijn leed ook hen toebehoort? Immers, het is toch wel zeer liefelijk en aangenaam wat de apostel de Galatiërs voor ogen gesteld heeft, toen hij zei: "Draagt elkanders lasten en vervult also de wet van Christus" (Gal. 6: 2). Is het niet iets goeds dat wij leven in een gemeenschap, waarin, zoals in 1 Kor. 12 (vers 26) geschreven staat alle leden lijden als één lid lijdt en alle leden zich verheugen als één lid eer ontvangt? Daarom, wanneer ik moet lijden, dan lijd ik niet alleen; samen met mij lijden Christus en alle heiligen, zoals geschreven staat: "Wie u aanraakt, die raakt Mijn oogappel aan" (Zach. 2: 8). Anderen dragen dus samen met mij mijn last, terwijl ik bovendien deel heb aan hun kracht. 't Geloof van de kerk komt mijn zwakheid en gebrek aan moed te hulp; de kuisheid van anderen weerstaat de aanval van mijn onreine begeerten; het vasten van anderen is mij ten voordeel; het gebed van anderen geschiedt mij ten

goede; kortom: de leden onder elkaar dragen zorg voor elkaar; met als gevolg, dat de meer eervolle leden de minder eervolle bedekken, behoeden en eervol maken, zoals Paulus in 1 Kor. 12 zo mooi beschrijft.

Op deze wijze kan ik naar waarheid mij beroemen op de bezittingen en goederen van anderen als waren zij van mij, en op dat moment zijn ze ook werkelijk van mij, namelijk wanneer ik dankbaar er mij in verheug. Laat ik zo lelijk en onrein zijn als ik ben, die ik liefheb en bijval zijn schoon en bevallig! En door deze liefde maak ik niet alleen hun goederen en bezittingen mij ten eigendom, maar ook henzelf. Mijn schande wordt daarom bedekt onder hun eer en daardoor als vanzelf eervol. Mijn armoede wordt rijkdom door hun overvloed. Mijn zonden worden genezen door hun verdiensten. Wie zou nu nog vertwijfelen kunnen in zijn zonden; wie zou zich in zijn straffen niet willen verheugen, nu hij zijn zonden en straffen niet meer zelf draagt of in elk geval niet meer alleen draagt, maar van zovele heilige kinderen van God, ja tenslotte van Christus Zelf bijstand ontvangt? Zie hier wat een heerlijke zaak de gemeenschap der heiligen en de kerk van Christus is.

Wie niet gelooft dat dit zo is en dat het er zo aan toe gaat, is een ongelovige, loochent Christus en Zijn kerk. Want ook al is er niets van te zien en te bemerken, toch gaat het in waarheid er zo aan toe. Maar wie zou daar niet iets van bemerken? Want dat u niet in vertwijfeling valt, en dat u niet ongeduldig wordt, aan wie hebt u dat te danken? Aan uw eigen kracht? Allerminst!

Maar aan de gemeenschap der heiligen. Anders zou u ook niet één - hoe geringe - zonde dragen en ook niet één kwaad woord dat een ander u toevoegt verduren kunnen. Christus en Zijn kerk zijn steeds dicht bij u. Dit is het wat wij belijden: Ik geloof in de Heilige Geest, een heilige, katholieke kerk.

Wat zou "gelooven in een heilige kerk" anders betekenen dan geloven in de gemeenschap der heiligen? En waarin hebben de heiligen gemeenschap? Natuurlijk zowel in het goede als het kwade dat er onderling is! Alles behoort allen toe. Zoals ook het sacrament van het altaar (het avondmaal) ons uitbeeldt in het brood en in de wijn. Met het oog daarop spreekt de apostel over één lichaam, één brood en één drank - zo zijn wij! (1 Kor. 10: 17).

Trouwens, wie kan een klein lichaamsdeel pijn doen zonder dat het hele lichaam pijn voelt? Wat kan het uiterste punt van één van uw tenen overkomen zonder dat het hele lichaam overkomt? Of wat goeds kan maar uw voeten gedaan worden zonder dat het hele lichaam er plezier van heeft? Nu zijn wij als christenen echter één lichaam. Dus alles wat de ander lijdt, lijd ik; al het goede dat hem overkomt, overkomt mij. Christus zegt dat alles wat wij aan één van Zijn geringste broeders gedaan hebben, wij aan Hem gedaan hebben (Matth. 25: 40). Als iemand van het brood van het altaar ook maar een klein stukje brood ontvangen heeft, zeggen wij dan niet dat hij "het Brood" ontvangen heeft? En als iemand dat kleine stukje brood veracht heeft, zeggen wij dan niet dat hij "het Brood" veracht heeft? Daarom, als wij smarten hebben, als wij lijden, als wij sterven, laten wij dan onze ogen hierheen richten! Laten wij dapper geloven en verzekerd zijn dat niet wij of wij alleen maar Christus en Zijn kerk samen met ons smarten hebben, lijden en sterven. Christus heeft er zorg voor gedragen dat wij de weg van de dood niet eenzaam behoeven te gaan, waar ieder mens voor terugschrikt, maar dat wij de weg van het lijden en van de dood gaan onder het geleide van de hele kerk. Daarbij is de draagkracht van de kerk groter dan die van ons. Met recht kunnen wij het woord dat Eliza eens tot zijn bevreesde knecht sprak, toepassen op onszelf: "En hij zeide: Vrees niet; want die bij ons zijn, zijn meer dan die bij hen zijn. En Eliza bad en zeide: Heere, open toch zijn ogen, dat hij zie. En de Heere opende de ogen van de

jongen, dat hij zag; en ziet, de berg was vol vurige paarden en wagens rondom Eliza" (2 Kon. 6: 16-17). Dit ene blijft ook voor ons over, dat wij er om bidden dat ons de ogen geopend worden en wij de kerk om ons heen zien - ik bedoel de ogen van het geloof; dan is er niets meer waarvoor wij vrezen, zoals ook in Psalm 125 staat: "Rondom Jeruzalem zijn bergen; zo is de Heere rondom Zijn volk van nu aan tot in eeuwigheid" (Ps. 125: 2) Amen.

7. De voorstelling van het goede boven ons

Hier spreek ik niet van de eeuwige en hemelse goederen, waarvan de zaligen genieten in de klare aanschouwing van God; ook niet over de wijze waarop die goederen in het geloof gegrepen worden en over de manier waarop zij door ons begrepen kunnen worden. Deze zevende en laatste voorstelling spreekt van Jezus Christus, de Koning der ere, hoe Hij uit de doden is opgestaan, gelijk de zevende voorstelling van het kwade Hem ons toonde in Zijn lijden, sterven en begrafenis.

Hier kunnen wij de hoogste vreugde van ons hart zien en de goederen die eeuwig blijven, waarin geen enkel kwaad meer is; want "Christus, opgewekte zijnde uit de doden, sterft niet meer; de dood heerst niet meer over Hem" (Rom. 6: 9). Dit is "de bakoven van de liefde en van het vuur Gods in Sion" (Jes. 31: 9), zoals Jesaja zegt; want Christus is niet slechts geboren, maar óns geboren, en ook óns gegeven, daarom behoort Zijn opstanding mij toe en alles wat Hij door Zijn opstanding verworven heeft, zoals Paulus zegt, ja uitroept met grote blijdschap: "Hoe zal Hij ons met Hem niet alle dingen schenken?" (Rom. 8: 32). Wat zijn dan de vruchten van Zijn opstanding, zo vraagt u. Voorwaar, Hij heeft de dood vernietigd, gerechtigheid verworven, de dood verslonden en het leven gebracht, de hel overwonnen en de eeuwige heerlijkheid weggeschonken. Dit zijn goederen van onschatbare waarde, zodat een mensenkind het nauwelijks waagt te geloven dat zij ook hem geschonken zijn. Zoals Jakob, die toen hij hoorde dat zijn zoon Jozef nog leefde en koning was in Egypte, zich gevoelde als ontwakend uit een diepe slaap, totdat de wagens, die Jozef meegezonden had, het bewijs leverden voor wat zijn zoons hem herhaaldelijk verzekerd hadden (Gen 45: 26w). Zeker en gewis zou het ons een moeilijke zaak zijn te geloven dat ons, onwaardigen, zulke grote goederen in Christus ten deel gevallen zijn, als Hij het ons niet reeds met vele woorden betuigd had, en het ook ons evenals Zijn discipelen door zijn talrijke verschijningen - tenslotte als het ware door Jozef wagens dat betekent: door veelvuldige ervaring, geleerd had te geloven.

Waarlijk, dat is een wagen die rijke troost met zich meebrengt als wij horen dat Hij ons "van God geworden is tot gerechtigheid, heiligheid, verlossing en wijsheid" (1 Kor. 1: 30), zoals de apostel zegt. Ik ben een zondaar, maar ik rijd als het ware daar heen in Zijn gerechtigheid die mij geschonken is; ik ben onrein, maar Zijn heiliging is mijn heiliging, waarin ik moedig kom aanrijden; ik ben dwaas, maar Zijn wijsheid schraagt mij; ik heb de verdoemenis verdiend, maar Zijn vrijheid is mijn verlossing, de wagen waarin ik veilig geborgen ben, zodat een christen - als hij maar voldoende geloof heeft - in de verdiensten van Christus en al Zijn goederen niet anders kan roemen dan alsof ze zijn eigen werk waren. Zo geheel behoren zij de christen toe, dat hij getroost en moedig zelfs Gods oordeel, waarin toch geen mens bestaan kan, durft afwachten. Zo iets groots is het geloof, zulke heerlijke goederen geeft het ons. Want wij kunnen geen kinderen zijn als wij niet ook 's Vaders goederen erven. Daarom mag een christen vol vertrouwen zeggen: "Dood, waar is uw prikkel? Hel waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde, en de kracht der zonde is de wet. Maar Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus" (1 Kor. 15: 55-57). Dat betekent: de wet maakt ons tot zondaars en de zonde maakt ons

des doods schuldig - wie heeft deze beide overwonnen? Onze gerechtigheid? Ons leven? Nee, maar Jezus Christus, Die van de doden opgestaan is, zonde en dood verdoemd heeft, Zijn gerechtigheid ons mededeelt, Zijn verdienste ons schenkt, Zijn hand boven ons houdt. Zo gaat het ons goed! Zo volbrengen wij de wet en overwinnen wij zonde en dood. Daarvoor zij God eer, lof en dank in alle eeuwigheid! Amen.

Zie hier de meest verheven voorstelling, die we geven konden. Hier worden we niet alleen boven onze noden, maar ook boven onze goederen verheven. Wij bevinden ons en zitten in de goederen van een Ander, door een Ander verworven. Wij die tevoren lagen in nood en ellende; veroorzaakt door de zonde van een ander (Adam) en vermeerderd door onze eigen zonden. Nu zitten wij, zeg ik, in de gerechtigheid van Christus, dat is de gerechtigheid waardoor Hijzelf rechtvaardig is. Want wij houden ons aan die gerechtigheid, waardoor Hijzelf God behagelijk is en voor ons als Middelaar tussenbeide treedt en Zich geheel en al aan ons ten eigendom geeft, Hij de beste Priester en Beschermmer die er is. Zo onmogelijk het is, dat Christus met Zijn gerechtigheid God niet behagen zou, zo onmogelijk is het ook dat wij met ons geloof, waardoor wij die gerechtigheid van Christus aanhangen, God niet behagen zouden.

Vandaar dat een christen een almachtig heer over alle dingen is, geheel zonder enige zonde. Want al is hij nog in zonden, die zonden kunnen hem toch niet meer schade berokkenen, maar worden vergeven door de alles overwinnende en alle zonden vernietigende gerechtigheid van Christus, waarop ons geloof zich verlaat; doordat het voor waar en vast aanneemt dat Christus werkelijk zo is als we Hem zojuist hebben voorgesteld. Wie dat niet gelooft, is iemand met dove oren; voor hem predikt men tevergeefs; hij kent Christus niet en begrijpt ook niet waarvoor hij Hem nodig zou hebben en wat hij met Hem zou moeten doen. Zo is dan deze laatste voorstelling meer dan elke andere, in staat ons met zulk een troost te vervullen - mits zij met een gevoelig en opmerkzaam hart in ogenschouw genomen wordt - dat wij niet alleen onze zorgen en noden niet meer voelen, maar zelfs roemen kunnen in onze beproevingen en die met vreugde, namelijk vreugde in Christus, blijmoedig dragen kunnen.

Zulk roemen moge Christus zelf ons leren, onze Heere en onze God, zeer geprezen in eeuwigheid! Amen.

Slotwoord bij de uitgave van 1520

Met dit gezwets, zeer doorluchtige Hoogheid, dat U een bewijs moge zijn van mijn dienstwilligheid, voor zover mij mogelijk is, beveel ik mij bij Uw vorstelijke Hoogheid aan; ik die gaarne bereid ben U iets beters aan te bieden als nog eens het vermogen van mijn geest beantwoorden zal aan mijn wensen.

Want ik zal ten allen tijde ieder die mijn naaste is een schuldenaar blijven, maar inzonderheid Uw vorstelijke Hoogheid, die onze Heere Jezus Christus naar Zijn grote goedheid in gezondheid sparen en tenslotte door een zalig einde tot Zich nemen moge, Amen.

Uwer vorstelijke Hoogheidsvoorbidder
broeder Martinus Luther augustijner te Wittenberg